

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Katedra kulturních a náboženských studií

Vývoj rasové teorie v nacistickém Německu (1933-1945)

Bakalářská práce

Autor:	Tomáš Heller
Studijní program:	Specializace v pedagogice
Studijní obor:	P – TKOMB Transkulturní komunikace
Vedoucí práce:	Mgr. Veronika Halamová

UNIVERZITA HRADEC KRÁLOVÉ

Pedagogická fakulta

Akademický rok: 2015/2016

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Tomáš Heller**
Osobní číslo: **P121028**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Transkulturní komunikace**
Název tématu: **Vývoj rasové teorie v nacistickém Německu (1933-1945)**
Zadávací katedra: **Katedra kulturních a náboženských studií**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Bakalářská práce se zabývá vývojem rasové teorie v nacistickém Německu ve vztahu k Židům. Cílem bakalářské práce je kromě koherentního zmapování vývoje rasové teorie v nacistickém Německu také zjištění, z jakých premis vycházeli nacističtí ideologové a jaké pohnutky německé obyvatele vedly k tomu, že vyslyšeli jejich volání. V této práci se budeme zabývat také "otázkou viny", jak ji chápal filozof Karl Jaspers, a prostřednictvím vybraných podkapitol se pokusíme dokázat, že odpuštění a přijmutí viny je podmínkou pro uskutečnění transkulturního dialogu.

„Na tvrzení, že válku zavinili Židé se tenkrát odpovídalo: a cyklisti. Když se někdo zeptal: A proč cyklisti?, tak se odpovídalo: A proč Židi?“

Erich Maria Remarque

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracoval pod vedením vedoucí bakalářské práce samostatně a uvedl jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne

Podpis autora:

Anotace

HELLER, Tomáš. *Vývoj rasové teorie v nacistickém Německu (1933-1945)*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2015, 58 s. Bakalářská práce.

Bakalářská práce se zabývá vývojem rasové teorie v nacistickém Německu ve vztahu k Židům. Cílem bakalářské práce je kromě koherentního zmapování vývoje rasové teorie v nacistickém Německu také zjištění, z jakých premis vycházeli nacističtí ideologové a jaké pohnutky německé obyvatele vedly k tomu, že vyslyšeli jejich volání. V této práci se budeme zabývat také „otázkou viny“, jak ji chápal filozof Karl Jaspers, a prostřednictvím vybraných podkapitol se pokusíme dokázat, že odpuštění a přijetí viny je podmínkou pro uskutečnění transkulturního dialogu.

Klíčová slova: nacismus, rasa, Jaspers, Židé, legislativa

Annotation

HELLER, Tomáš. *The development of racial theory in Nazi Germany (1933-1945)*. Hradec Králové: Pedagogical Faculty, University of Hradec Králové, 2015, 58 pp. Bachelor Degree Thesis.

This bachelor thesis deals with the development of the race theory in Nazi Germany in relation to the Jews. In addition to the coherent mapping of the race theory development in Nazi Germany, the objective of the thesis is to determine the causes and identification of premises that worked as the basis for Nazi ideologists and what induced German citizens to respond to their call. The thesis also examines the “issue of guilt“, as understood by the philosopher Karl Jaspers. Selected sub-chapters aspire to prove that forgiveness and an acceptance of guilt is a condition for executing a trans-cultural dialogue.

Keywords: Nazism, race, Jaspers, Jews, legislation

Poděkování:

Tímto bych chtěl poděkovat vedoucí své bakalářské práce Mgr. Veronice Halamové za pomoc a veškerý čas, který mi věnovala.

Obsah

Úvod.....	10
1. Vývoj moderního rasového myšlení	12
1.1. Popularizace „árijské rasy“ a lidské nerovnosti	15
1.2. Nordická rasa jako nacistický ideál	16
1.3. Konceptualizace nacistického rasismu	16
2. Důsledky uspořádání světa po „Velké válce“	18
2.1. Důsledky Versaillské mírové smlouvy	19
2.2. Dopad Versaillské smlouvy na budoucí směřování Německa.....	20
2.1. Kritika a dobové premisy	22
3. Rasová politika a její průběh (1933-1942)	23
3.1. Stručný přehled nacistického rasového vývoje (1933-1942).....	24
3.2. Pojem rasa v nacistickém kontextu	25
3.3. Formování antisemitské legislativy (1933-1934).....	26
3.3.1. Stoupající agresivita a podpora NSDAP	27
3.3.2. Postupné vylučování Židů z „národní společnosti“	27
3.4. Formování antisemitské legislativy (1935-1937).....	29
3.4.1. Důsledky a příčiny norimberských zákonů	29
3.4.2. Útoky na důstojnost a ostatní zákonná opatření	31
3.5. Formování antisemitské legislativy (1938-1942).....	32
3.5.1. Důvody „konečného řešení židovské otázky“	34
3.5.2. Realizace „konečného řešení židovské otázky“	35
4. Otázka viny: kolektivní stigma	36
4.1. Otázka viny a její důsledky	37
4.1.1. Právo, násilí a milost mezi vítězem a poraženým	38
4.1.2. Morální aspekty soudu	39
4.1.3. Etické aspekty soudu a Jaspersova obhajoba Němců	41
5. Otázka viny spoluvůrců rasové politiky	42
5.1. Vliv akademiků na rasovou politiku.....	43
5.1.1. Vliv akademiků na přijetí nacistické doktríny obyvatelstvem.....	44
5.1.2. Vliv akademiků na vznik vyhlazovacích táborů.....	45
5.2. Vliv světových mocností na formování nacismu	46
5.3. Varování ostatním národům	49
6. Otázka viny a transkulturní komunikace	51

6.1.	Proces vnitřního projasňování a smysl „očisty německé duše“	51
6.2.	Otázka viny v transkulturní perspektivě	52
Závěr		54
Bibliografie.....		56

Úvod

Bakalářská práce pojednává o vývoji rasové teorie v nacistickém Německu a mapuje postavení Židů v německém předválečném a poválečném prostoru. Dané téma jsme si vybrali zejména proto, že věříme v jeho důležitost a v nutnost neustálého apelování na nepřijatelnost nacistického počínání, které by se už nikdy nemělo stát vzorem, a proto není náhodou, že se budeme věnovat německým občanům, kteří strpěli nacistické jednání, nebo se přímo podíleli na antisemitismu. V návaznosti na primární záměr a etickou perspektivu tématu jsme došli k závěru, že nejpříhodnější teorií, jež se zabývá problematikou nacismu a dopady nacistického počínání na člověka, je „Otázka viny“ Karla Jasperse, který staví Němce před odpovědnost za jejich přičinění a vyzývá k „očistě německé duše“. Jaspers napsal své dílo rok po druhé světové válce a jeho zážitky a pocit vlastní viny za skutky Německa ho přiměly k sepsání knihy, na kterou se v této bakalářské práci budeme později odkazovat. Jsme si zároveň vědomi, že abychom spolu s Jaspersem mohli zkoumat německou vinu, jsme povinni se seznámit s realitou rasové politiky vůči Židům a s jejím průběhem. Z toho důvodu je bakalářská práce rozdělena do dvou celků, které dohromady tvoří interdisciplinární pohled na problematiku vývoje rasové teorie v nacistickém Německu.

V prvním oddíle bakalářské práce seznámíme čtenáře s vývojem moderního rasového myšlení, ve kterém si ujasníme, které významné osobnosti inspirovaly nacisty v rasové doktríně. Lze vysledovat nápadnou spojitost mezi rasovou a politickou teorií, protože úvahy o povaze rozdělení ras takřka vždy směřovaly k aplikaci na pole politiky.¹ Abychom pochopili kontext doby, nejprve si osvětlíme vývoj rasového myšlení, jež formovalo politiku nejen Německa, ale i zbytku světa. Představíme čtenáři myšlenkový vývoj v rasovém smýšlení od dob osvícenských myslitelů po Alfreda Rosenberga. Zmiňovaná kapitola prohloubí čtenáři přehled o složitém dějinném vývoji, který si šel svou vlastní cestou, ale byl zneužit k ospravedlnění nacistického rasismu, ať už v případě antisemitismu, nebo ve falešném oprávnění germánské nadřazenosti. Po výčtu hlavních inspirátorů naváže závěrečná kapitola první části bakalářské práce, jež čtenáři představí důsledky nového uspořádání světa po „Velké válce“, kde se budeme věnovat především Versailleské mírové smlouvě a jejími následky na budoucí směřování Německa.

¹ Srov. BUDIL, Ivo T. *Panoráma biologické a sociokulturní antropologie: Zrození moderní rasové teorie: Život a dílo Victora Courteta*. Brno: NAUMA, 2005. s. 15-16

Ve druhém oddíle bakalářské práce se zaměříme na rasovou politiku nacistického Německa v rozmezí let 1933 a 1942, ve které nás bude zajímat rasa v nacistickém kontextu a následné formování rasové legislativy ve vymezených úsecích, abychom čtenáři předložili koherentní vývoj rasově zaměřených zákonů v dobovém kontextu. Navazující kapitola představí uvažování o vině Němců a důsledně seznámí čtenáře s metodologií Karla Jasperse. Ve zmiňované kapitole se budeme věnovat nejprve základnímu dělení viny a poté filozoficko-etickým otázkám. Pokračovat budeme otázkami viny spolutvůrců rasové politiky, zmíníme vliv německých akademiků a světových mocností na rasovou politiku a po splnění vytyčeného cíle se přesuneme do poslední kapitoly, ve které se budeme věnovat existencionální otázce Němců po válce, abychom v poslední pasáži této práce zhodnotili důležitost otázky viny v transkulturní perspektivě.

V bakalářské práci si klademe za cíl zmapovat hlavní zdroje, které inspirovaly nacistické ideology při formaci rasové teorie a odhalit důvody, které vedly německé obyvatele po první světové válce k nenávisti vůči Židům a k přijetí nacistické doktríny. Druhým cílem je zmapování antisemitských legislativních kroků a poukázání na spolutvůrce, kteří se podíleli na židovské perzekuci. Třetí a poslední cíl je spojen výzkumnou otázkou, ve které nás zajímá, zdali je přijetí a odpuštění viny podmínkou pro uskutečnění transkulturního dialogu.

Těmito definovanými cíli se pokusíme osvětlit dané téma a vyjevit ho v nezaujatém transkulturním kontextu. V práci budou zmíněny antropologické, historické, filozofické a etické aspekty, které se pokusíme propojit v jeden celek.

1. Vývoj moderního rasového myšlení

Tato kapitola představí hlavní inspirátory nacistického rasové doktríny a doplní je o myslitele, kteří se vědomě či nevědomě podíleli na formaci rasové teorie v nacistickém Německu.² Jejich význam bude náležitě zmíněn a čtenář získá představu o jejich dosahu v nejstrašlivějším rasovém běsnění, které kdy starý kontinent ve svých moderních dějinách zažil. S následujícími řádky proto doufejme, že rasistická ideologie, která posuzuje a hodnotí jedince na základě biologicky podmíněných vlastností, jejíž původ spočívá mimo dosah sociálního konsensu, je neslučitelná s duchem moderního individualismu.³

Osvícenské myšlení ve vědeckém duchu bylo podmínkou pro nástup moderního rasismu založeného na fyzické antropologii.⁴ Rasová konceptualizace lidské etnické, lingvistické a somatické rozmanitosti se postupně objevila z několika zdrojů. Významný vliv na vývoj rasové teorie měly přírodní vědy, zoologie a komparativní anatomie. Další výraznou inspirací pro nacisty byly osobnosti z řad orientalistů, srovnávacích a historických jazykovědců a v neposlední řadě také nová generace romanticky laděných literátů, mezi něž patřil např. Arthur de Gobineau.⁵ Intelektuální kontext rasového vývoje je připisován romantismu a historický kontext napoleonským válkám a imperiální expanzi Západu v 18. a 19. století.⁶ Na šíření rasového pojetí se podílela kraniometrie⁷ a sociální darwinismus. O lidských bytostech se uvažovalo v nových intencích, jak to např. činil Carl Linné, který v roce 1735 zahrnul lidské bytosti jako druh do rodu primátů a následně je rozdělil na dvě entity. Linné popsal Evropany jako bystré a tvořivé a černochoy jako líné a vrtkavé.⁸

Pojem „árijec“ používaný pro označení sociální identity se začal šířit ve druhé polovině 18. století, a to zejména kvůli západním orientalistům a jezuitům, kteří působili v Indii, a britským představitelům Královské asijské společnosti v Kalkatě v čele s Wiliamem

² Pozn. autora: Jsme si vědomi, že inspirátorů je více, a to v širším časovém období, avšak vybrali jsme ty autory, kteří jsou nejčastěji obsahem vědeckého diskurzu v okruhu vývoje rasové teorie v nacistickém Německu.

³ Srov. BUDIL, Ivo T. *Panoráma biologické a sociokulturní antropologie: Zrození moderní rasové teorie: Život a dílo Victora Courteta*. Brno: NAUMA, 2005. s. 14

⁴ Srov. FREDRICKSON, George. *Rasismus: stručná historie*. Praha: Jiří Buchar - BB/art, 2003, s. 54

⁵ Srov. *Totalitarismus v teorii a praxi: Rozhovor Jana Cholínského s Ivo T. Budilem* [online]. 2012 [cit. 2015-03-04]. Dostupné z: <http://www.ustrcr.cz/data/pdf/publikace/securitas-imperii/no21/227-247.pdf>

⁶ Srov. *Totalitarismus v teorii a praxi: Rozhovor Jana Cholínského s Ivo T. Budilem* [online]. 2012 [cit. 2015-03-04]. Dostupné z: <http://www.ustrcr.cz/data/pdf/publikace/securitas-imperii/no21/227-247.pdf>

⁷ Pozn. autora: Frenologie je teorie a disciplína, podle které byly duševní a intelektuální schopnosti člověka spojeny s konkrétními anatomicky lokalizovatelnými oblastmi lidského mozku, které lze identifikovat na vnějším povrchu lebky. Dostupné z: Srov. BUDIL, Ivo T. *Panoráma biologické a sociokulturní antropologie: Zrození moderní rasové teorie: Život a dílo Victora Courteta*. Brno: NAUMA, 2005. s. 15-16

⁸ Srov. FREDRICKSON, George. *Rasismus: stručná historie*. Praha: Jiří Buchar - BB/art, 2003, s. 52-54

Jonesem.⁹ Tyto osobnosti poukázaly na genetické sepětí mezi některými evropskými a asijskými jazyky, pro které se později vžil název indoevropské, indogermánské nebo árijské jazyky. Zmíněná jazyková afinita dala vzniknout vizi pravěkého společenství Árijců, kteří údajně stáli za vznikem západní civilizace. Zmiňovaný pojem „árijský“ rozšířil v evropském kontextu německý filozof, lingvista a orientalista Friedrich Max Müller. „Árijské rasové kvality“ proslavil Arthur de Gobineau, který ovšem předpokládal, že jde o rasu, která kvůli rasovému míšení už prakticky zanikla.¹⁰

Ve druhé polovině 19. století začalo několik radikálních autorů, v čele s Houstonem Stewardem Chamberlainem a francouzským historikem Ernestem Renanem, upozorňovat v rámci rasového antisemitismu na Árijce jako na nositele idealistického a konstruktivního civilizačního úsilí a na jejich protipól v podobě materialistických a destruktivních Židů.¹¹ V témže období se biologicko-rasistické tendence objevily v univerzitním prostředí a obratem se stal rasový antisemitismus záležitostí intelektuálních kruhů v kombinaci se stereotypem nenávisti a strachu z abstraktní představy Žida.¹²

Nacismus používal rasovou ideologii jako nástroj pro radikální revitalizaci sociálního řádu v zájmu opětovného mocenského vzestupu Německa. Jedním z jejích nejdůležitějších inspirátorů se stal Victor Courtet, francouzský socialista, který ve 30. letech 19. století tvrdil, že krize západní civilizace bude překonána pouze tehdy, až bude evropská společnost uspořádána podle principu rasové hierarchie.¹³ Pro nacistické uvažování byl stejnou měrou důležitý Skot Robert Knox, který jakožto vynikající anatom vymežil v roce 1850 rasy jako specifické entity, mezi nimiž probíhá permanentní zápas.¹⁴

Jednu z nejvíce viditelných skupin při formaci nacistického rasismu tvoří sociální darwinisté, kteří zneužili Darwinovo dílo „O původu druhů“, vydané v roce 1859, a jež zaujala nejvíce kapitola „Boj o existenci“. Darwin v ní tvrdí, že přežít a udržet se dokázaly jen ty druhy, které se bránily těm konkurenčním především prostřednictvím invazivního rozmnožování. Britský přírodovědec ve své další knize „Původ člověka“ tvrdí, že nebude-li pokrok, kterého civilizace dosáhla v 19. stol. především v medicíně, vyvažován promyšlenou

⁹ Srov. *Totalitarismus v teorii a praxi: Rozhovor Jana Cholínského s Ivo T. Budilem* [online]. 2012 [cit. 2015-03-04]. Dostupné z: <http://www.ustrcr.cz/data/pdf/publikace/securitas-imperii/no21/227-247.pdf>

¹⁰ Srov. tamtéž

¹¹ Srov. tamtéž

¹² Srov. BURDA, František. *O násilí v kultuře: Girardovská reflexe*. Ostrava: MORAVAPRESS, s.r.o., 2013, s. 60

¹³ Srov. *Totalitarismus v teorii a praxi: Rozhovor Jana Cholínského s Ivo T. Budilem* [online]. 2012 [cit. 2015-03-04]. Dostupné z: <http://www.ustrcr.cz/data/pdf/publikace/securitas-imperii/no21/227-247.pdf>

¹⁴ Srov. tamtéž

kontrolou populace, naruší to přírodní výběr, protože neschopní budou přežívat stejně tak jako silní. Sociální darwinisté v návaznosti na toto tvrzení přijali premisu, že se lidstvo stalo dominantním druhem, protože posilovalo vlastnosti, jež ho odlišovaly od ostatních druhů, a tyto vlastnosti se následně předávaly geneticky dalším generacím. Stoupenci sociálního darwinismu tvrdili a někteří dodnes tvrdí, že budou-li poctivě vybíráni muži a ženy, jejichž vlastnosti je důležité zachovat, tak tito jedinci následně pozdvihnou lidskou rasu. Z toho logicky plyne eliminace nežádoucích vlastností spolu s lidmi, kteří by lidskou rasu „znečišťovali“.¹⁵

Jeden z nejvýznamnějších sociálních darwinistů Francis Galton tvrdil, že pomocí genetiky lze zlepšit kvalitu rasy. Moderní medicína podle zmíněného anglického vědce podtrývá kořeny rasy, když dovoluje přežít nemocným a slabým jedincům, a tím jim dává možnost se rozmnožovat, a proto věřil, že klíč je v omezení rozmnožovacích schopností „méně hodnotných lidí“. V návaznosti na Galtona a sociální darwinisty založil v roce 1905 Alfred Ploetz nový výraz - rasová hygiena a spolu s ním i „Společnost pro rasovou hygienu“. Ploetz se v pozdějších letech snažil vypracovat program populační kontroly, která by zajistila nejzdravější a nejdokonalejší rasové vlastnosti mezi německou populací. Kvůli sociálně darwinistickým postojům byla v Německu v roce 1904 založena „Národní eugenická laboratoř“ a „Společnost pro eugenickou osvětu“, která si kladla za cíl sterilizovat duševně nemocné a neduživé.¹⁶

Na učení sociálních darwinistů navázal i Hans Günther, nacistický rasový vědec¹⁷ a eugenik, který považoval nordickou rasu za nejvyšší a vůdčí, jež podle něj stála za zrodem západní civilizace. Tento rasový badatel a eugenik rozeznával šest lidských ras a údajnou krizi Evropy přičítal „odnordizování“.¹⁸

Závěrem je nutno zmínit, že inspirátorů nacistické rasové teorie je vícero, avšak spokojíme se s tímto výčtem, který zahrnuje ty nejdůležitější osobnosti a jejich vliv na vývoj rasové teorie v nacistickém Německu. Během studia zmiňovaných inspirátorů jsme nicméně došli k závěru, že je nutné zevrubněji pojednat o třech autorech, kteří tvoří hlavní pilíře při

¹⁵ Srov. KRYL, Miroslav. *Rasismus, antisemitismus, holocaust*. Brno: Doplněk, 2011, s. 33

¹⁶ Srov. tamtéž, s. 34

¹⁷ Pozn. autora: Nacističtí představitelé se při svých rasových soudech často odvolávali na rok 1913, kdy byla uzákoněná a stanovená příslušnost k německému národu na základě „ius sanguinis“, jež zohledňoval pokrevní příslušnost příbuzenských vazeb Dostupné z: Srov. BURDA, František. *O násilí v kultuře: Girardovská reflexe*. Ostrava: MORAVAPRESS, s.r.o., 2013, s. 60

¹⁸ Tamtéž, s. 32

formaci nacisticko-rasistických myšlenek.

1.1. Popularizace „árijské rasy“ a lidské nerovnosti

Pravděpodobně nejdůležitější osobou pro nacistické uvažování o rase a „árijské nadřazenosti“ byl Arthur de Gobineau, francouzský diplomat a romanopisec. Jeho „Esej o nerovnosti lidských ras“ z roku 1853 nebyla vědeckým dílem, a poté, co ho chtěl autor za badatelské vydávat, bylo akademickou obcí odmítnuto.¹⁹

Základní tezí autorovy knihy je, že národ a čistota krve jsou nejdůležitějším faktorem historie, která je psána střetem konstruktivního a civilizačního úsilí „árijské rasy“²⁰ s destruktivní úlohou nižších ras.²¹ Gobineau rozlišuje bílé, černé a žluté „lidské plemeno“, ale obratem dodává, že používá sice jmen odvozených od barvy kůže, ale nepovažuje tento výraz za uspokojivý, protože rasy už nemají jako rozlišovací prvek barvu, když se vlivem míšení objevuje tolik odstínů barvy pleti.²² V návaznosti na toto tvrzení nicméně diferencuje lidské rasy na ty, kterým je po vůli se křížit, a na ty, pro které je to nepřírozené. Ty, kterým je křížení přirozené, patří k nízké kultuře a ti druzí k vysoké a jsou zároveň předurčení vládnout nad rasou první.²³ Ve fyzických aspektech se odvolává na frenologii.²⁴ Konkrétně na výzkumy Johanna Friedricha Blumenbacha, německého fyziologa, antropologa a lékaře, který měřil a porovnával lidské lebky a přisuzoval jim krásu podle geometrických údajů z měření.²⁵

Gobineau považoval rasu za jedinou příčinu úpadku a rozkvětu kultur. Vypracoval proto všeobecnou rasovou teorii, která vyzdvihávala lidské osoby, které měly určitě tělesné nebo duševní vlastnosti či schopnosti.²⁶

Pro úplnost je nutné dodat, že Gobineaovy názory se staly na přelomu 19. a 20. století pevným pilířem rasové teorie dějin.²⁷

¹⁹ Srov. BUDIL, Ivo. *Jitro Árijců*. Praha: TRITON 2009, s. 6

²⁰ Pozn. autora: V rasovém kontextu se později slovo „árijský“ stalo synonymem pro výraz „nordický“ nebo „germánský“, což upozorňuje na kontinuitnost názorů autora. Dostupné z: Srov. CLAYOVÁ, Catrin, LEAPMEN, Michael. *Panská rasa, nacistické Německo a experiment Lebensborn*. Praha: Columbus s. r. o, s. 20

²¹ Srov. KRYL, Miroslav. *Rasismus, antisemitismus, holocaust*. Brno: Doplněk, 2011, s. 30

²² Srov. GOBINEAU, Arthur. *O nerovnosti lidských plemen*. Praha: Orbis 1942, s. 120

²³ Srov. tamtéž, s. 90

²⁴ Pozn. autora: Árijec byl podle Gobineau ten, který měl správný tvar lebky. Frenologie proto nahradila lingvistiku jako hlavní kritérium pro studium etnické různosti. Dostupné z: Srov. BUDIL, Ivo. *Jitro Árijců*. Praha: TRITON 2009, s. 28

²⁵ Srov. GOBINEAU, Arthur. *O nerovnosti lidských plemen*. Praha: Orbis, 1942, s. 95

²⁶ Srov. tamtéž, s. 159-167

²⁷ Srov. KRYL, Miroslav. *Rasismus, antisemitismus, holocaust*. Brno: Doplněk, 2011, s. 31

1.2. Nordická rasa jako nacistický ideál

Poněmčený Angličan Houston. S. Chamberlain v roce 1899 vydal knihu „Základy 19. století“, ve které se snažil dokázat, že celá lidská civilizace se skládá z řecké, římské, židovské a teutonské složky. Vyjmenoval proto jejich podíl na civilizaci, když obhajoval, že Řekové vytvořili umění a filozofii, Římané právo, rodinu a stát, Židé stvořili křesťanství, a to vše Teutoni spojili v moderní civilizaci. Chamberlain se snažil dokázat, že vyšší rasu lze stvořit „pěstěním“, přičemž teutonská rasa vznikla šťastným míšením několika různých ras.²⁸ Tento germanofil tvrdil, že Židé měli v historii na ostatní národy zhoubný vliv právě tak, jako mají špatný vliv i všechny demokratické myšlenky.²⁹

Autor dospěl ve své rasové teorii k poznatkům o nordické rase, která je jako jediná předurčena k vládě nad veškerým lidstvem. Považoval fyzické znaky „nordického plemene“ za nejdokonalější, přičemž Němce nazýval Teutony, kteří jsou vysocí, světlolasi a tedy odvážní, energičtí, vynalézaví a svobodní. Chamberlaine považoval všechny důležité postavy dějin za Teutony.³⁰

Současný německý historik a germanista Ralph Georg Reuth tvrdí, že Chamberlain dospěl k závěru, že již existuje jenom árijská a židovská rasa a ty mezi sebou soupeří. Zároveň poznamenává, že Chamberlain se od Gobineaova liší tím, že neodvozoval rasu pouze z biologických aspektů. Reuth se domnívá, že anglický antisemita obhajoval, že Žid je i ten, který se identifikoval s křesťanstvím. Podle českého profesora antropologie Budila však rasa u anglického autora nepředstavuje ideální typ, který lze odvodit z antropometrického průzkumu soudobých populací, ale prezentuje platonskou vizi, již se bylo třeba přiblížit náročnou „selekcí“.³¹

1.3. Konceptualizace nacistického rasismu

Oficiálním kulturním myslitelem a reprezentativním představitelem nacistické ideologie se jmenoval Alfred Rosenberg.³² Etnickým původem byl baltský Němec a z tohoto důvodu

²⁸ Srov. tamtéž, s. 31-32

²⁹ Srov. tamtéž, s. 31-32

³⁰ Srov. tamtéž, s. 31-32

³¹ Srov. tamtéž, s. 31-32

³² Srov. EISNER, Pavel. *Mythus XX. století, Alfred Rosenberg a jeho dílo*. Praha: Jos. R. Vilímek 1947, s. 10

nebyl topografický determinismus³³ nikdy natolik zprofanován, jako v případě tohoto nacistického ideologa a filozofa, kdy byl jeho původu připisován téměř mýtický význam.³⁴ Nejen proto se v roce 1919 stal Rosenberg nejbližším spolupracovníkem³⁵ Adolfa Hitlera.³⁶

Kniha *Mýtus XX. století*, stěžejní dílo tohoto muže,³⁷ byla vydána v roce 1930 a autor v ní čerpal z mnoha zdrojů, ty dohromady tvoří jednolitý kánon, který zásadní měrou ovlivnil univerzitní německé paradigma své doby.³⁸ Je nepochybné, že v té době formoval nový rasistický útvar, jenž se stal později i oficiální ideologií Třetí říše a který byl nepochybně upraveným gobinismem.³⁹ Rosenberg při definici rasy uvádí, že rasa je zevnějšek duše a duše je rasa nazíraná zevnitř. Světové dějiny jsou podle autora dějinami ras a ty jsou „přírodopisem a zároveň duševní mystikou“. Ve svém „Mýtu dvacátého století“ upravuje poznatky jiných autorů a prohlašuje, že dějiny „náboženství krve“, jak nazýval souboj mezi rasami, jsou velkým světovým vyprávěním o vzestupu a zániku národů, jejich myslitelů a hrdinů, vynálezců a umělců a základ bytí je podle Rosenberga ve střetu krve s okolím.⁴⁰

Tvůrce nacistické ideologie čerpal ze zdrojů, které jsme popsali výše, a z mnohých dalších, aby na sedmi stech stranách vyzdvihl nordickou, neboli germánskou rasu, a všechny ostatní „usvědčil ze lži“, anebo zpochybnil jejich právo na existenci. Rosenberg dehonestuje Francii, Itálii a Československo a další, je téměř chorobný zbožštěním „árijské“ rasy bez kompenzace jakékoliv kritické reflexe.⁴¹

³³ Pozn. autora: S tímto výrazem přišel Hyppolyte Taine, francouzský filozof a historik, který výrazem topografický determinismus vysvětloval, že člověka předurčuje v jeho osobnostní kvalitě a budoucím vývoji místo narození, resp. konkrétní plocha zemského povrchu. Dostupné z: Srov. Eisner Pavel. *Mythus XX. století, Alfred Rosenberg a jeho dílo*. Praha: Jos. R. Vilímek 1947, s. 15

³⁴ Srov. tamtéž, s. 15

³⁵ Pozn. autora: Od 24. února 1920 do 8. května 1945 bylo veškeré snažení národně socialistické strany (NSDAP) určováno pětadvaceti body programu. Tento program, který zavazoval každého Němce, byl zároveň národním i státním. Autorem těchto stěžejních bodů, jejich textátorem a oficiálním vykladačem byl Alfred Rosenberg. Dostupné z: Srov. Eisner Pavel. *Mythus XX. století, Alfred Rosenberg a jeho dílo*. Praha: Jos. R. Vilímek 1947, s. 15-19

³⁶ Srov. tamtéž, s. 9

³⁷ Pozn. autora: Hitlerovo Německo si zakládalo na symbolických významech a gestech. Jedním takovým bylo zabudování dvou knih do základů slavnostní norimberské sjezdové síně, které měly pro nacistické Německo nesmírnou důležitost. Jednou z knih byl Hitlerův „Mein Kampf“ a druhou „Der mythus des 20. Jahrhunderts“ od Rosenberga. Svým duchem měly prostoupit zdi norimberské síně, kde rok co rok měly být inspirací pro pochodová hesla, která byla bez výjimky závazná pro každého člena Třetí říše. Dostupné z: Srov. EISNER, Pavel. *Mythus XX. století, Alfred Rosenberg a jeho dílo*. Praha: Jos. R. Vilímek 1947, s. 9

³⁸ Srov. JIČÍN, Rudolf. Alfred Rosenberg: *Mýtus 20. století (Úvod do díla)*. [Http://deliandiver.org/](http://deliandiver.org/) [online]. 2013 [cit. 2014-09-10]. Dostupné z: <http://deliandiver.org/2013/11/alfred-rosenberg-mytus-20-stoleti-uvod-do-dila.html>

³⁹ Srov. ČERNÝ, Václav. *Rasismus, jeho základy a vývoj*. Praha: Votobia, 1995, s. 76

⁴⁰ Srov. EISNER, Pavel. *Mythus XX. století, Alfred Rosenberg a jeho dílo*. Praha: Jos. R. Vilímek 1947, s. 9

⁴¹ Srov. tamtéž, s. 31-68

2. Důsledky uspořádání světa po „Velké válce“

V této kapitole se přesuneme o několik let kupředu, abychom si ujasnili důsledky internacionálního uspořádání po první světové válce, které do jisté míry zapříčinilo nový světový konflikt, který v době společenského a morálního uvolnění po první světové válce málokdo očekával.

Mezinárodní situace si po konci první světové války žádala nový koncept v evropském prostoru. Pro mnohé odborníky znamenal konec „Velké války“ skutečný počátek dvacátého století a moderní Evropy. Hraniční moment, který jednoznačně utvořil nové rysy Evropy, se nepochybně objevil na mírové konferenci v Paříži, jež byla zahájena v polovině ledna roku 1919. Konference přinesla nové uspořádání Evropy a moderní demokracii, která byla nepochybně progresivnější než před rokem 1914.⁴² Na Pařížské mírové konferenci byly stvrzeny tři dokumenty: Versailleská, Sain-Germainská a Trianonská mírová smlouva, které geograficky uspořádaly evropský prostor a především, což je v návaznosti na tuto bakalářskou práci nejpodstatnější, se Versailleská mírová smlouva postarala o budoucí směřování poválečného Německa.⁴³ Zmiňovaná smlouva nebyla pouze odplatou za první světovou válku, ale spíše znamenala zúčtování s Německem. Kromě této skutečnosti byla Pařížská konference pro vítězné mocnosti satisfakcí za velké oběti, které musely v průběhu první světové války přinést. Německá veřejnost a její politici se spoléhali na rovné jednání vítězných mocností a nejen vládnoucí sociální demokraté doufali, že Německo prokázalo podepsáním klidu zbraní v Compiègne, vytvořením demokracie a odstraněním monarchie dostatek dobré vůle. I když se Německo proměnilo v parlamentní demokracii, což americký prezident Wilson považoval za předpoklad míru, když v roce 1918 zveřejnil čtrnáct bodů programu, kde mimo jiné deklaroval právo na sebeurčení národů a princip národní příslušnosti, státy Dohody zdánlivě zohlednily pouze své mocenské zájmy, čímž vznikl poválečný řád, nové rozdělení světa, které neslo zárodky válečných konfliktů, které se odehrávaly téměř další celé století.⁴⁴

V podkapitole „Důsledky Versailleské mírové smlouvy pro Německo“ si přiblížíme

⁴² Srov. DEJMEK, Jiří a Antonie MARÉS. *ZROD NOVÉ EVROPY: Versailles, St. Germain, Trianon a dotváření poválečného mírového systému*. Praha: Historický ústav, Praha 2011, 2011. s. 7-8

⁴³ Srov. tamtéž, s. 21-36

⁴⁴ Srov. REUTH, Ralph. *HITLEROVA NENÁVIST K ŽIDŮM: Kliše a skutečnost*. Praha: Euromedia Group, 2011, s. 90-91

reálné dopady smlouvy a konkrétní sankce, které zastihly Německo, a závěrem si ověříme, jak bylo Německo po „Velké válce“ chápáno mezi vítěznými mocnostmi. Následující kapitola představí dopad Versailleské mírové smlouvy na německý národní diskurz a na jeho provázanost k budoucímu směřování, abychom si v poslední podkapitole tohoto oddílu připomněli kritiky poválečné smlouvy a upozornili na jejich premisy.

2.1. Důsledky Versailleské mírové smlouvy

Následky Versailleské smlouvy byly pro Německo zdrcující, jelikož: 1) muselo odstoupit mnohá území znovu vytvořenému Polsku, nově založenému Československu, které se skládalo z pěti národností, Francii a Dánsku, čímž přišlo o sedminu předválečné rozlohy s řadou velice důležitých hospodářských středisek, zásob potravin a klíčovými průmyslovými závody a zároveň o šest a půl milionu lidí, kteří žili na odstoupeném území 2) ztratilo všechny své zámořské kolonie 3) bylo mu zakázáno sloučení s republikou Německé Rakousko 4) německá armáda, která se kdysi pyšnila svou početností, byla zredukována na sto tisíc vojáků, námořní flotila měla být z větší části předána vítězům a levý břeh Rýna byl zcela demilitarizován včetně pevností a rozpuštění posádek 5) poražené Německo muselo platit výrazné reparace, ve kterých mu bylo přikázáno, aby po deset let odevzdávalo šedesát procent vytěženého uhlí, devadesát procent svého obchodního loďstva, skoro všechny moderní lokomotivy, čtvrtinu farmaceutických a chemických výrobků a polovinu říčních lodí.⁴⁵

Poválečné Německo ztratilo postoupením požadovaných území padesát procent zásob železné rudy a pětadvacet procent těžby hnědého uhlí a kromě toho mělo ještě platit odškodné ve finančních prostředcích.⁴⁶

Pomyslným vrcholem pro pokořené Němce byl požadavek, aby Německo vydalo císaře, jakožto vrcholného velitele armády, a spolu s ním i osm set jeho přívrženců, kteří měli být postaveni před soud jako zločinci. Pomocí zdržovací taktiky ale k předání osmi set vojáků nikdy nedošlo, avšak císař Vilém II. byl nucen žít v exilu v Holandsku, které ho odmítlo vydat, jelikož tradičně poskytuje azyl těm, kdo prohráli v mezinárodních konfliktech.⁴⁷

Německo muselo všechny reparace a ústupky přijmout, protože mu to nařizoval článek

⁴⁵ Srov. tamtéž, s. 91-92

⁴⁶ Srov. tamtéž, s. 91-92

⁴⁷ Srov. tamtéž, s. 93

231 Versailleské smlouvy, ve kterém bylo stvrzeno, že: „*Německo je zcela zodpovědné za všechny škody a ztráty, které způsobilo zemím Dohody a je zároveň i původcem války.*“⁴⁸

2.2. Dopad Versailleské smlouvy na budoucí směřování Německa

V době po první světové válce bylo pro mnohé militaristy a nacionalisty ponižující přijmout smlouvy Pařížské mírové dohody, přestože bylo Německo poraženo, obsazeno a dobyté.⁴⁹ Versailleská smlouva se dotkla cti německých vojáků a především ti frontoví to chápali jako nesnesitelné ponížení. Mnoho z nich se nedokázalo po demobilizaci armády začlenit do hospodářského a společenského života a řada vojáků proto viděla jako jediné útočiště v dobrovolných oddílech, které ve 20. letech nabývaly na početnosti.⁵⁰ Mezi bývalými vojáky se začal vytvářet pocit solidarity a pro mnoho z nich byl mír v roce 1918 pouhým klidem zbraní. Tito vojáci čekali na chvíli odplaty, na pomstu a ukončení hanby, především vůči Francii. V tomto momentě se začínali formovat budoucí nacističtí představitelé jako Rudolf Hess, budoucí velitel koncentračního tábora Osvětim, nebo Joseph Goebbels, říšský ministr propagandy, avšak v té době ještě student, který svou nenávist vůči Francii nasál především prostřednictvím svého bratra, který byl v zajateckém francouzském táboře.⁵¹

Adolf Hitler shrnul smutek německých vojáků takto: „*Vzpomínka na to, že jsme ze sebe čtyři a půl roku vydávali vše, čeho je vůbec nějaký národ schopen, je příliš velká, než abychom se dali ponížit.*“⁵²

Zmiňovaný budoucí německý vůdce vycházel ze svých zkušeností a domněnek z první světové války, které korespondovaly s výše uvedenými důsledky Versailleské smlouvy. Legitimita Výmarské republiky byla zpochybněna od svého vzniku a citelné reparace za první světovou válku, na kterých spojenci výslovně trvali, vedly v roce 1923 k francouzské okupaci Porúří a následné hyperinflaci, která zdiskreditovala vládu a liberální zásady, na nichž byla Výmarská republika založena. Nejistota, hanba a následná hospodářská krize se staly

⁴⁸ The Weimar Republic: The Fragility of Democracy: Treaty of Versailles, text of Article 231, the "War Guilt Clause" (Politics - Treaty of Versailles). In: *FACING HISTORY AND OURSELVES* [online]. 2015 [cit. 2015-03-04]. Dostupné z: <https://www.facinghistory.org/weimar-republic-fragility-democracy/politics/treaty-versailles-text-article-231-war-guilt-clause-politics>

⁴⁹ Srov. tamtéž, s. 93

⁵⁰ Srov. REUTH, Ralph. *HITLEROVA NENÁVIST K ŽIDŮM: Kliše a skutečnost*. Praha: Euromedia Group, 2011, s. 95-96

⁵¹ Srov. tamtéž, s. 96

⁵² Srov. tamtéž, s. 96

společenskou otázkou a s odpovědí přišla nacistická strana.⁵³

Je důležité připomenout, že do konce 20. let se Hitlerova politická strana nacházela na úplném okraji politického spektra, ale postupem času si získala oblibu kvůli tvrdé rétorice a dynamické politice. Hitler zverboval střední třídu, která byla silně poznamenána špatnou ekonomickou situací, resp. inflací, která v ní vyvolala kulturní a morální dezorientaci, jež v jejích očích zhoršovalo vše, co bylo spojené s „neblahými výstřelky kultury 20. století“. Podobný pocit dezorientace získali i na politickém poli, kde eskalující situace počínaje Versaillskou smlouvou až po císařův exil nenabízela nová řešení. Konkrétní politické cíle následně formovali nacisté podle toho, co chtělo slyšet publikum, a to nejvíce reagovalo na antisemitismus a aktuální ekonomickou situaci.⁵⁴ Roku 1926 se s nástupem konjunktury zdálo, že Evropa a potažmo i Německo vybědává z ekonomického marasmu a prosperuje, ale byla to iluze, neboť šlo o umělou konjunkturu, která šla ruku v ruce s nástupem politického revizionismu.⁵⁵

Podle Hitlera nesli Židé odpovědnost za první světovou válku a za její katastrofální následky pro Německo, přičemž zdůrazňoval především prohru ve „Velké válce“. Vůdce trpěl paranoidní představou, že Židé uplatňovali svou moc ve státní správě, ekonomice, kulturním životě a v médiích. V ostatních zemích vládli jako v případě „žido-bolševického Ruska“, anebo ovládali „světové finančnictví“. Hitler poukazoval na zdánlivý protiklad mezi komunismem a kapitalismem, ale obratem dodal, že jsou to oba židovské nástroje na ovládnutí světa, což kromě mimo jiného údajně dokazoval i „židovský mezinárodní jazyk“ esperanto.⁵⁶

Kvůli těmto i jiným důvodům získal Adolf Hitler svou podporu a prostřednictvím velmi efektivní politiky se dostal k moci.

⁵³ Srov. FREDRICKSON, George. *Rasismus: stručná historie*. Praha: Jiří Buchar - BB/art, 2003, s. 93

⁵⁴ Srov. EVANS, Richard J. *TŘETÍ ŘÍŠE U MOCI*. Praha: Pavel Dobrovský - BETA s.r.o. a Jiří Ševčík, 2009, 16 - 22

⁵⁵ Srov. DEJMEK, Jiří a Antonie MARÉS. *ZROD NOVÉ EVROPY: Versailles, St. Germain, Trianon a dotváření poválečného mírového systému*. Praha: Historický ústav, Praha 2011, 2011. s. 260

⁵⁶ Srov. BURLEIGH, Michael a Wolfgang WIPPERMANN. *Rasistický stát: Německo 1933 - 1945*. Praha: Columbus, spol. s.r.o., 2010, s. 50

2.1. Kritika a dobové premisy

K přílišné přísnosti se vyjádřil i člen britské delegace ve Versailles, ekonom John Maynard Keynes, který v roce 1920 napsal: *Všechny myšlenky... se točily kolem pomsty a nutnosti přenést tíhu finančních závazků z beder vítězů na poražené... Politika zotročení Německa pro celou lidskou generaci, ponížení milionů lidských bytostí a okradení celého národa by měla být odstrašující a zavrženíhodná...*⁵⁷ Podle anglického ekonoma byla situace ve svém důsledku katastrofální, protože před první světovou válkou bylo Německo hlavní oporou evropského hospodářského mechanismu a na prosperitě Německa do značné míry závisela prosperita zbytku Evropy.⁵⁸ Státy Dohody bezprostředně po válce necítily odpovědnost za Němce a nesnažily se hledat perspektivní mírové řešení, které by přineslo dlouholetý mír, a naopak se rozhodly pro tvrdou satisfakci, které odporoval zmiňovaný Keynes, jenž po Versailleské smlouvě pojmenoval i původ následné německé hyperinflace.⁵⁹

Ministerský předseda Jihoafrické unie Jan C. Smuts, jenž byl rovněž členem britské delegace, se obrátil na amerického prezidenta Wilsona s tím, že pokud státy Dohody prosadí takovou smlouvu, uvalí na sebe nejtěžší možnou hanbu a takovýto mír by se mohl stát ještě větší pohromou pro celý svět, než jakou byla první světová válka.⁶⁰ Jeho slova se později ukázala jako prorocká, nicméně ani tato obhajoba nesmývá z Němců vinu za hrůzy druhé světové války. Vyzývá však k větší solidaritě k jakýmkoliv poraženým.⁶¹ Věrohodnost těchto tezí dokazuje i antropolog Ernest Gellner, který ve svém stěžejním díle „Nacionalismus“ zmiňuje, že to, co vybudovali státníci ve Versailles, nemělo žádnou stabilitu.⁶²

V této kapitole je nastíněno, že pro smysluplný transkulturní dialog je bezvýhradně důležité znát reálné důvody, jež vedou k zásadním rozhodnutím a které se potencionálně dají pomocí transkulturního přístupu a upřímného zájmu vyřešit, načež mohou vzájemně lidé dojít ke konsenzu, že navzdory rozdílným sociokulturním dispozicím se jedinci světa od sebe nijak

⁵⁷ REUTH, Ralph. *HITLEROVA NENÁVIST K ŽIDŮM: Klišé a skutečnost*. Praha: Euromedia Group, 2011, s. 90

⁵⁸ Srov. KEYNES, John Maynard. *EKONOMICKÉ DŮSLEDKY MÍRU*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2004, s. 15

⁵⁹ Srov. tamtéž, s. 151-167

⁶⁰ Srov. REUTH, Ralph. *HITLEROVA NENÁVIST K ŽIDŮM: Klišé a skutečnost*. Praha: Euromedia Group, 2011, s. 97

⁶¹ Pozn. autora: Z toho titulu si dovoluji parafrázovat a následně upravit úryvek z 5. knihy Platónovy „Ústavy“, že válka má být vedena tak, aby nebyla zničena naděje na budoucí spravedlivý a vzájemný mír⁶¹ na tento postulát: Poválečné smlouvy by měly být sepsány tak, aby zachovaly důstojnost poraženého, ale přesto aby cítil svou vinu v materiálních a životě omezujících aspektech, avšak poválečná smlouva nesmí zničit naději na budoucí spravedlivý a vzájemný mír. Dostupné z: Srov. PLATÓN: *Ústava*. Praha: OIKOYMENH, 2001, s. 166-167

⁶² Srov. GELLNER, Ernest. *Nacionalismus*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2003, s. 61

neliší. Jednání Dohody bylo nadmíru tvrdé a bránilo poválečnému Německu v obnově země a v obnově vztahů se světem. Země dohody odsoudily Německo jako celek a Versailleskou smlouvou stvrdily, že napětí mezi Německem a státy Dohody se bude po první světové válce stupňovat. „Rozhodnutí čtyř“ zabránilo smysluplnému dialogu a vítězné státy jednaly, po velkém šoku z války, bez citlivého zacházení k budoucímu vývoji Evropy. Tuto podkapitolu proto považujeme za velmi důležitou, jelikož přdestírá faktické příčiny, které vedly k nacistickému vzestupu.

3. Rasová politika a její průběh (1933-1942)

Kapitola číslo tři je zásadní kapitolou pro druhou část bakalářské práce. V následující podkapitole se budeme věnovat stručnému přehledu nacistického rasového vývoje, aby se mohl čtenář komfortně orientovat v textu a byly mu jasné základní časové údaje, na které se budeme později odkazovat. Na jmenovanou podkapitolu navážeme pojmem rasa v nacistickém kontextu a poukážeme na drobné rozpory, kterými si rasoví ideologové při formaci „obecných rasových pravidel“ odporovali a v jakých kontextech přemýšleli nad sebou a „těmi druhými“.

V návaznosti na dvě předchozí podkapitoly se zaměříme na praktický vývoj rasově zaměřených zákonů a jejich dějinné pozadí, které si rozdělíme do třech časových úseků. Uvědomujeme si, že zmiňovaná formace legislativy v nacistickém Německu bude pro čtenáře náročná, ale obsah sdělení reflektuje postavení Židů v nacistickém Německu a kontext doby dotváří příhodnou atmosféru pro konfrontaci formování legislativy s „Otázkou viny“ Karla Jasperse.

Poslední podkapitola, se kterou se čtenář v tomto oddíle setká, je zaměřená na antisemitskou perzekuci v průběhu války. Text je datován do roku 1942 z důvodu, který bude vysvětlen v závěru kapitoly.

Jsme si rovněž vědomi dvou nedostatků: 1) ve vymezeném časovém období byly rovněž přijaty zákony, které omezovaly práva homosexuálů, tělesně a mentálně postižených, Romů a všech „nechtěných etnik“, ⁶³ které jsme se rozhodli nezmínit a zaměřili jsme se pouze na antisemitismus 2) záměrně se vyhýbáme arizaci ekonomiky a židovského majetku, který

⁶³ Srov. EVANS, Richard J. *TŘETÍ ŘÍŠE U MOCI*. Praha: Pavel Dobrovský - BETA s.r.o. a Jiří Ševčík, 2009, s. 409-490

považujeme za podstatný v chápání křivdy, avšak ne-tolik podstatný pro vývoj rasové teorie.

3.1. Stručný přehled nacistického rasového vývoje (1933-1942)

Nacismus byl diktátorský režim v Německu v letech 1933 až 1945, který skončil úplnou porážkou nacistického Německa ve druhé světové válce. Byl vybudován na antisemitismu, antiparlamentarismu, antikomunismu a později i na kultu vůdce. Součástí nacismu byl boj za životní prostor a lidová propaganda, která stmelovala německý národ proti „světovému nebezpečí“ sovětského komunismu, evropského parlamentarismu a především proti „znečištění německé čistoty rasy“. Němečtí rasologové v popředí s Adolfem Hitlerem a Alfredem Rosenbergem vypracovali novou formu rasismu tzv. holocaust, prostřednictvím kterého došlo k systematickému vyvražďování Židů během druhé světové války.⁶⁴

Za nacistický počátek je uváděna tzv. „Noc dlouhých nožů“ ze dne 30. 1. 1933. Za konec nacistického Německa se uvádí jeho bezpodmínečná kapitulace k 8. 5. 1945. Začátek holocaustu se označuje „Křišťálová noc“ ze dne 10. 11. 1938, kdy Reinhard Heydrich prostřednictvím telegramu oznámil všem služebnám Gestapa zatčení co největšího počtu Židů v Německu. Holocaust vyvrcholil 31. července 1941, kdy bylo nařízeno definitivní vyřešení „židovské otázky“ na základě tzv. norimberských zákonů. „Konečné řešení židovské otázky“ mělo být ukončeno fyzickou likvidací všech Židů z rasových a náboženských důvodů.⁶⁵ Hraničním bodem, jak při vývoji rasové teorie v nacistickém Německu, tak v této bakalářské práci, je konference ve Wannsee, která stvrdila totální vyhlazení Židů.⁶⁶ Po konferenci ve Wannsee byla definitivně zničena veškerá náboženská a právní tradice a společnost se stala atomizovanou, což přispělo k neveřejnému dění.⁶⁷

Jeden z Heydrichových blízkých spolupracovníků ospravedlňoval masový odsun židovského obyvatelstva a jejich následnou likvidaci takto: „*válka skýtá možnost tvrdého postupu bez nutnosti brát ohledy na postoj světové veřejnosti...*“⁶⁸

⁶⁴ Srov. WOLF, Josef. *Lidské rasy a rasismus v dějinách a v současnosti: Člověk a jeho svět II*. Praha: Karolinum, 2000, s. 117-118

⁶⁵ Srov. tamtéž, s. 117-118

⁶⁶ Srov. MCNAB, Chris. *TŘETÍ ŘÍŠE 1933-1945: Skutečnosti a statistické údaje o Hitlerově Německu*. Praha: Svojtka & Co, s.r.o., s. 141

⁶⁷ Srov. tamtéž, s. 9

⁶⁸ Tamtéž, s. 9

3.2. Pojem rasa v nacistickém kontextu

Tvůrci genocidy věřili, že pojem ctnosti i nemorálnosti se vyvinul v závislosti na potřebách konkrétní etnické komunity, a tím popřeli existenci univerzálně platných morálních hodnot. Místo nich pak prosazovali morální zásady, které podle jejich názoru přináležely k „árijské společnosti“. Na rozdíl od filozofů počátku dvacátého století, kteří vnímali kulturní relativismus jako argument pro zvyšování obecné tolerance, dospěli nacističtí teoretikové k opačnému závěru. Vyšli z předpokladu, že kulturní rozmanitost plodí rozpory, a následně prohlásili kulturní hodnoty své vlastní komunity za univerzálně nadřazené.⁶⁹

Pojem rasa byl v minulosti nejčastěji zaměňován a směřován s pojmem národ, ale zatímco na složení národa se mohou podílet různé rasové typy nebo smíšené populace, nelze žádný národ označit za jednu čistou rasu. Po nástupu Hitlera se o to pokoušeli nacisté, ale neuspěli, protože se jejich rasová teorie opírala o biologický rasismus. Hitlerovi muži prosazovali pojem „árijská rasa“, která měla být zároveň rasou národní, ale k níž patřilo pouze deset procent Němců a navíc smíšených, žijících na severu při hranicích se Skandinávií. Drtivá většina Němců spolu s Hitlerem patřili k alpskému a dalším smíšeným typům. Zároveň neexistuje žádný árijský nebo německý typ v antropologickém pojetí. Podobně jako se Semity, Hamity, Latiny a dalšími, nikdy tyto termíny neoznačují samostatný antropologický typ, nýbrž výhradně jazykové skupiny, které reprezentují celé řady lidských ras. Nacisté označili pojmem „árijský“ určitý fyzický typ, který bezdůvodně nadřadili nad ostatní. Za méněcenné byli považováni Židé, Romové, Slované a další.⁷⁰

Nacistické Německo přijalo v průběhu své formace partikularistický antisemitismus, ve kterém se práva vztahovala na národy a nikoliv na jednotlivce jako ve Spojených státech, ve kterých se ve stejné době řešila „rasová otázka“ s americkými černochy. Němci měli podle tehdejší německé uzance právo bránit svou krev a své zvyky jakýmkoli prostředky. Zločiny proti lidskosti, které Němci vykonávali, si ospravedlňovali stejnou měrou idealizace vlastního národa, jakožto nenávisti vůči „těm méněcenným“.⁷¹ Nacismus se proto musel stát politickou vírou a víra musela být hluboká,⁷² a proto Adolf Hitler

⁶⁹ Srov. KOONZOVÁ, Claudia. *Svědění nacizmu*. Praha: Columbus, spol. s.r.o., 2009, s. 7

⁷⁰ Srov. WOLF, Josef. *Lidské rasy a rasismus v dějinách a v současnosti: Člověk a jeho svět II*. Praha: Karolinum, 2000, s. 55

⁷¹ Srov. FREDRICKSON, George. *Rasismus: stručná historie*. Praha: Jiří Buchar - BB/art, 2003, s. 75-76

⁷² Srov. PETRÁK, Milan. *SKRYTÁ AUTORITA: Iracionalita a dav v člověku*. Praha: Dybbuk, 2011, s. 180

propojil mystickou tradici etnického nacionalismu s novým vědeckým rasismem, který byl inspirován eugenickým hnutím.⁷³

V současném vědeckém diskurzu se už pojem rasa nepoužívá a je označován za nevědecký pojem. Vyjmutí pojmu má tři důvody 1) mezi lidskými populacemi dochází ke křížení v takové míře, že hovořit o pevných hranicích mezi rasami nemá smysl 2) genetická variabilita uvnitř rasové skupiny je v mnoha ohledech vyšší než systematická variabilita mezi skupinami navzájem 3) v dnešní době neexistuje žádný seriózní vědec, který by tvrdil, že dědičné charakteristiky dokáží vysvětlit kulturní rozdíly. V současném světě je vědecky uznávané, že lidé mají stejné vrozené schopnosti, nehledě na jejich původ a ona rozmanitost neexistuje na úrovni skupin, ale jednotlivců.⁷⁴

3.3. Formování antisemitské legislativy (1933-1934)

Za osmnáct měsíců Hitlerovy vlády bylo v Německu všechno jinak, tento vývoj neměl obdoby, jelikož Hitler dokázal rozpoutat teror vůči komunistům, přičlenit konzervativce, zakázat konkurenční politické strany, očistit své úderné jednotky od disentu a umlčet investigativní novináře.⁷⁵

Nacistický vůdce opustil Společnost národů a obratem začal řešit otázky etnického povznesení německého národa, když vyzdvihoval sňatky „rasově žádoucích“ a podněcoval ke sterilizaci těch ostatních. Svou razantní politikou zajistil postupnou, i když pomalou vzrůstající zaměstnanost, čímž si získal některé německé obyvatele, avšak postup antisemitských opatření se od roku 1933 ubíral relativně pomalu a neexistoval žádný jednoznačně formulovaný a platný zákon, který by ve své celistvosti zredukoval židovská práva. Ve skutečnosti se toto relativní „justiční ticho“ vysvětlilo rozhodující fází pro nastolení obecného antisemitského konsenzu mezi straníky, rasovými odborníky, juristy a zkušenými státními úředníky. Stejně tak i německé veřejné mínění ještě nebylo tak zradikalizované, aby přijmulo tvrdá opatření vůči Židům, které navrhovali horliví straničtí antisemité, již pobízeli k nošení identifikačního znamení podle označení rasové identity svých vlastníků. Mnozí z nich naléhali na ztrátu občanství u lidí, kteří byli potomky smíšených vztahů

⁷³ Srov. FREDRICKSON, George. *Rasismus: stručná historie*. Praha: Jiří Buchar - BB/art, 2003, s. 93-94

⁷⁴ Srov. ERIKSEN, Thomas Hylland. *ETNICITA A NACIONALISMUS: Antropologické perspektivy*. Praha: SLON, 2012, s. 22-23

⁷⁵ Srov. KOONZOVÁ, Claudia. *Svědomy nacizmu*. Praha: Columbus, spol. s.r.o., 2009, s. 200

a lobovali za přijetí nového zákona, který by zakazoval sexuální styk mezi lidmi křesťanského a židovského vyznání.⁷⁶

3.3.1. Stoupající agresivita a podpora NSDAP

Navzdory neintegritě radikalizace veřejnosti vůči Židům a „těm méněcenným“, se od roku 1933 objevovalo rabování židovských obchodů a celkově se konzistentně zvyšovala veřejná nenávisť proti Židům, a i když nebyla zcela legislativně umožňovaná, tak se uskutečňovala s výraznou podporou NSDAP. SA⁷⁷ se už v té době zaměřovala na komunistické a socialistické Židy, kteří usilovně bojovali proti nacismu. „Pomocné policejní sbory“ přepravovaly Židy do „divokých koncentračních táborů“, kde je bily, mučily a někdy i zabíjely. Policie a soudy se nesnažily, aby byli násilníci vedeni před spravedlnost. V návaznosti na jednání SA uskutečnilo NSDAP bojkot vůči Židům k 1. dubnu 1933, kdy se angažovaní antisemiti veřejně a za podpory strany srocovali před židovskými obchody a provolávali antižidovská hesla. Několik lidí však bojkot ignorovalo a demonstrativně do obchodů vcházelo. Protižidovský bojkot byl vládám ostatních zemí představován jako antisemitský postoj veřejnosti.⁷⁸

3.3.2. Postupné vylučování Židů z „národní společnosti“

Jedním z hlavních protižidovských zákonů byl zákon o obnově profesionální služby ze 7. dubna 1933, který vylučoval Židy ze státní správy. Zákon obsahoval dodatek, že se netýká židovských veteránů⁷⁹ z první světové války. Legislativní ustanovení obsahovalo i „árijskou klauzuli“, jež nařizovala, že Židé nebudou moci vykonávat i další profese.⁸⁰ Se zákonem o profesionální službě se pojí zákaz výkonu práce ve státem financovaných institucích z důvodu, aby se utlumila násilnost SA a zmírnil dopad

⁷⁶ Srov. tamtéž, s. 200-201

⁷⁷ Pozn. autora: SA neboli *Sturmabteilung* je úderná jednotka, které se přezdívalo „hnědé košile“. SA byla paramilitární organizace příslušející k NSDAP. Dostupné z: Srov. KOONZOVÁ, Claudia. *Svědění nacizmu*. Praha: Columbus, spol. s.r.o., 2009, s. 83

⁷⁸ Srov. tamtéž, s. 83

⁷⁹ Pozn. autora: Nacistická propaganda nadále v roce 1933, v čele s Goebbelsem, šířila tezi, že se Židé vyhýbali v první světové válce boji a nechali za sebe bojovat „čistokrevné“ Němce, což byl nesmysl, jelikož dvanáct tisíc Židů, bývalých vojáků, leželo na berlínském hřbitově a dalších 35 tisíc jich získalo vyznamenání za statečnost, ale to pro nacisty nemělo politickou váhu. Dostupné z: Srov. BURLEIGH, Michael a Wolfgang WIPPERMANN. *Rasistický stát: Německo 1933 - 1945*. Praha: Columbus, spol. s.r.o., 2010, s. 84

⁸⁰ Srov. BURLEIGH, Michael a Wolfgang WIPPERMANN. *Rasistický stát: Německo 1933 - 1945*. Praha: Columbus, spol. s.r.o., 2010, s. 84

na německou ekonomiku.⁸¹

Dalším diskriminačně důležitým protižidovským zákonem, který vylučoval Židy ze společnosti, byl zákon o vstupu do restaurací ze 7. dubna 1933.⁸² Od dubna roku 1933 měli židovští lékaři zakázáno pracovat pro programy veřejného pojištění a současně místní úředníci přestávali posílat nemocné pacienty do nemocnic, kde ordinovali Židé. V téže době uvedl režim v platnost zákon, který redukoval přeplněnost všech typů škol, čímž snížil poměrný počet židovských studentů na jedno a půl procento. 4. května 1933 byli všichni neárijské zaměstnanci propuštěni z práce ve veřejném sektoru.⁸³ Od 2. června měli Židé zákaz pracovat jako zubaři a zubní technici v rámci veřejného pojištění. O patnáct dní později byl ve zdravotnictví tento zákaz rozšířen na všechny pracovníky, již žili v manželském svazku s „neárijcem“. Následně Židé nesměli od 26. července pracovat jako vyučující asistenti na vysokých školách a od 13. prosince nemohli židovští studenti předkládat práce, díky nimž by mohli vyučovat na vysokých školách. Tyto formálně právní zákony postupně vylučovaly Židy z veřejného prostoru a zároveň jim bylo doporučováno, aby opustili sdružení průmyslníků, studentských společností, spolku válečných veteránů apod. Tímto postupem docházelo k přetrhání neformálních svazků mezi Židy a společností.⁸⁴ Mezi další jasné snahy o vyčlenění z „národní společnosti“ lze zařadit zákon ze 14. července, který rušil naturalizace, k nimž došlo v období od roku 1918 do ledna roku 1933. Tento zákon mířil především k „východním Židům“, kteří byli pod pohrůzkou násilí za první světové války převezeni do Německa kvůli práci. Tento zákon jim zakazoval provozovat živnost, což je mělo donutit k vystěhování ze země.⁸⁵

Antisemitská propaganda běžela na plné obrátky a poutače, plakáty a protižidovské vitríny byly téměř v každém městě a vesnici a oddělila „přípravu německých obyvatel“ na tvrdý zákonem ustavený antisemitismus. Nacističtí funkcionáři si mezi lety 1933 až do vydání norimberských zákonů připravili živnou půdu, jež legislativně zcela oddělila Židy od „árijské společnosti“.⁸⁶ Důležité legislativní kroky z roku 1933 tvořily hlavní legislativní základnu do roku 1935, kdy se antisemitské zákony zpřísnily. Je ale zajímavostí, že rok 1934

⁸¹ Srov. EVANS, Richard J. *TŘETÍ ŘÍŠE U MOCI*. Praha: Pavel Dobrovský - BETA s.r.o. a Jiří Ševčík, 2009., 433

⁸² Srov. MCNAB, Chris. *TŘETÍ ŘÍŠE 1933-1945: Skutečnosti a statistické údaje o Hitlerově Německu*. Praha: Svojtka & Co, s.r.o., s. 141

⁸³ Srov. BURLEIGH, Michael a Wolfgang WIPPERMANN. *Rasistický stát: Německo 1933 - 1945*. Praha: Columbus, spol. s.r.o., 2010, s. 84

⁸⁴ Srov. tamtéž, s. 84

⁸⁵ Srov. tamtéž, s. 86

⁸⁶ Srov. tamtéž, s. 87

nepřinesl téměř žádné razantní zákony, které by výrazněji perzekuovaly židovské obyvatelstvo.

3.4. Formování antisemitské legislativy (1935-1937)

Vystupňované napětí vůči Židům, které záměrně způsobovala nacistická propaganda, bylo jasně patrné v německé společnosti. V pozadí společenské nálady se skrývaly širší ideologické vlivy jako stoupající prodej Hitlerovy knihy „Mein Kampf“ a časté útoky proti Židům v nacistickém tisku. K tomu přispíval fakt, že se v prvních měsících roku 1935 setkávaly gestapo, nacistická bezpečnostní služba a další organizace s nárůstem nespokojenosti obyvatelstva, jelikož životní podmínky Němců zůstávaly nadále špatné, nezaměstnanost neklesala tak rychle, jak bylo slibováno, a ceny potravin prudce rostly, a proto skupina nacistů a oddíly SA opětovně útočily na Židy kvůli frustraci z rostoucí neoblíbenosti režimu.⁸⁷

3.4.1. Důsledky a příčiny norimberských zákonů

Násilí, které probíhalo v posledních měsících v čím dál větší intenzitě proti Židům, se i pro režim ukázalo jako neúnosné, protože způsobovalo politickou nestabilitu, která vrhala špatné světlo na řízení státu. Goebbelsova propaganda přinesla své plody začátkem roku 1935 a vyhrotila nenávist do takových rozměrů, že i samotný Hitler označil situaci za neúnosnou, což byla přímá záminka k přijetí jasné antisemitské legislativy.⁸⁸

Krátce před norimberským sjezdem v roce 1935 poukázal německý vůdce na svůj „velký plán“ s Židy a k plánovaným antižidovským opatřením prohlásil: *„Židé musí být odstraněni ze všech profesí, uzavřeni do ghett a omezeni jen na určitou oblast, kde by se mohli potulovat, jelikož to je jejich povaha, aby je Němci mohli pozorovat jako zvířata v divočině.“*⁸⁹ V návaznosti na Hitlerův postoj měla předcházející debata mezi straníky NSDAP tři hlavní body: 1) zbavení Židů občanských práv, 2) zneuctění rasy, resp. otázka smíšených manželství a pohlavního styku mezi „árijci“ a Židy, 3) bojkot židovských firem.⁹⁰

⁸⁷ Srov. EVANS, Richard J. *TŘETÍ ŘÍŠE U MOCI*. Praha: Pavel Dobrovský - BETA s.r.o. a Jiří Ševčík, 2009, s. 434

⁸⁸ Srov. NORIMBERSKÉ ZÁKONY (1935). In: *Holocaust.cz* [online]. 2011 [cit. 2015-03-05]. Dostupné z: http://www2.holocaust.cz/cz2/history/events/nuremberg_laws

⁸⁹ BURLEIGH, Michael a Wolfgang WIPPERMANN. *Rasistický stát: Německo 1933 - 1945*. Praha: Columbus, spol. s.r.o., 2010, s. 88

⁹⁰ Srov. NORIMBERSKÉ ZÁKONY (1935). In: *Holocaust.cz* [online]. 2011 [cit. 2015-03-05]. Dostupné z: http://www2.holocaust.cz/cz2/history/events/nuremberg_laws

Prostřednictvím norimberských zákonů⁹¹ si režim zajistil výsadní právo nad udržováním tempa růstu diskriminace a k realizaci používání své systematické formy teroru. Zlomovým okamžikem byl zákon z 15. září 1935 o říšském občanství, který upíral Židům stejná práva, která měli Němci, a zákon o ochraně krve, jenž zakazoval mimomanželské a manželské styky a svazky mezi Židy a „Árijci“⁹² a zároveň i vyvěšovat říšskou a národní vlajku a používat národní barvy.⁹³ U ztráty politických práv se nacisté odvolávali na „příbuznost krve“.⁹⁴

Norimberské zákony, které jsme zde jmenovali, měly dva cíle: 1) legalizaci společenské a politické nerovnoprávnosti na základě rasy, která byla posléze doplněna o „nařízení o implementaci“ norimberských zákonů; 2) potlačení oživení „divokého teroru“ proti Židům, jenž byl veden ze strany aktivistů z NSDAP, včetně mnoha lidí, kteří se nespokojovali s dosavadním průběhem Hitlerovy vlády.⁹⁵

V návaznosti na vymezení politických práv byli nacisté nuceni určit, kdo je považován za Žida, a proto dva měsíce po přijetí zákona o říšském občanství přijali nařízení, které stanovilo, kdo je kdo v Třetí říši. Nacisté dosud neměli - a také nemohli mít - nástroj pro vědecké zjišťování na určení antropologického Žida, a proto byla židovského původu přičleněna rozhodující příslušnost prarodičů k židovské obci. Za „úplného Žida“ byl považován ten, kdo pocházel ze tří židovských prarodičů, ale u tzv. „míšenců“ byla kategorizace složitější. Za „položidy“ či „míšence prvního stupně“ byli považováni lidé, kteří měli dva židovské prarodiče a v době uvedení norimberských zákonů nebyli členy židovské náboženské obce nebo v manželství se Židem – v tom případě byli považováni za Židy. „Míšenci prvního stupně“ měli obdobná práva jako „čistokrevní němečtí občané“, ale vztahovala se na ně některá omezení jako např. povinnost vstoupit do manželství s člověkem „stejně kategorie“ a pro uzavření sňatku s Němcem nebo „míšencem druhého stupně“ potřebovali schválenou výjimku. Za „míšence druhého stupně“ byli považováni lidé s jedním židovským předkem mezi prarodiči a vztahovala se na ně některá omezení v rámci povolání, ale režim je měl v plánu

⁹¹ Pozn. autora: Norimberské zákony byly narychlo zpracovány a přijaty na základě rozhodnutí nejvyššího nacistického grémia. O formulaci a zostření ustanovení se postaral Rudolf Hess pod taktovkou ministra zahraničí Wilhelma Fricka. Dostupné z: Srov. KRYL, Miroslav. *Rasismus, antisemitismus, holocaust*. Brno: Doplněk, 2011., s. 145

⁹² Srov. BURLEIGH, Michael a Wolfgang WIPPERMANN. *Rasistický stát: Německo 1933 - 1945*. Praha: Columbus, spol. s.r.o., 2010, s. 88

⁹³ Srov. MCNAB, Chris. *TŘETÍ ŘÍŠE 1933-1945: Skutečnosti a statistické údaje o Hitlerově Německu*. Praha: Svojtka & Co, s.r.o, s. 141

⁹⁴ Srov. NORIMBERSKÉ ZÁKONY (1935). In: *Holocaust.cz* [online]. 2011 [cit. 2015-03-05]. Dostupné z: http://www2.holocaust.cz/cz2/history/events/nuremberg_laws

⁹⁵ Srov. BURLEIGH, Michael a Wolfgang WIPPERMANN. *Rasistický stát: Německo 1933 - 1945*. Praha: Columbus, spol. s.r.o., 2010, s. 88

spíše integrovat do společnosti, a proto byli odváděni do německé armády. Další palčivou otázkou ve vymezení rasové příslušnosti bylo určení, do jaké kategorie spadají děti smíšených manželství nebo manželství s „míšenci“, což jenom dokazuje neakceptovatelnost nacistického počínání a popření vědeckých postupů.⁹⁶

3.4.2. Útoky na důstojnost a ostatní zákonná opatření

Po vyhlášení norimberských zákonů proběhlo stejně důležité nařízení vlády ohledně implementace zákona o ozbrojených silách z 25. července 1935, ve kterém byli Židé propuštěni z armády. Volebního práva byli Židé zbaveni 14. listopadu 1935 a kvůli nařízení implementace zákona o říšském občanství museli zároveň odejít veteráni z první světové války, na které se do té doby vztahovala výjimka, ze státní správy.

V letech 1936⁹⁷ a 1937 se přijímání antisemitských zákonů snížilo, a proto se těmto létům říká „tichá léta“. Nicméně aplikace norimberských zákonů neustále pokračovala, čímž se Židé dostávali na okraj společnosti a bídy. Postupně jim byla v návaznosti na norimberské zákony dále ubírána práva: 1) od 3. března 1936 si židovské rodiny nemohly žádat o příspěvky na větší počet dětí, 2) od 26. března Židé nesměli provozovat lékárny, 3) od 29. června nemohli směňovat peníze, 4) od 16. července nesměli pracovat jako stavební inženýři, 5) od 26. ledna 1937 jako handlíři s dobyt看, 6) od 13. února jako notáři. Tato opatření vedla k ekonomické diskriminaci, která měla postupně zničit jejich hospodárnou existenci.⁹⁸

Od roku 1938 měli všichni akademicky vzdělaní Židé zakázáno vykonávat své zaměstnání. Podobné diskriminační kroky doprovázely další iniciativy ze stran nevládních agentur, jež např. prostřednictvím vyčleňování židovských autorů z veřejných knihoven nebo

⁹⁶ Srov. NORIMBERSKÉ ZÁKONY (1935). In: *Holocaust.cz* [online]. 2011 [cit. 2015-03-05]. Dostupné z: http://www2.holocaust.cz/cz2/history/events/nuremberg_laws

⁹⁷ Pozn. autora: Počátkem roku 1936 byla zřízena skupina expertů na „židovskou otázku“, která mohla vytvářet diskriminační nařízení z vlastní vůle. Skupina měla mít zvláštní význam ohledně řešení židovské problematiky a patřila k II 112 tajné služby SS pod vedením Adolfa Eichmanna. Smyslem této skupiny byla centralizace všech náležitostí ohledně řešení židovské otázky pod vedení SD a gestapa. Podle tajného nařízení, vydaného Heydrichem, který byl přímým nadřízeným Eichmanna, měli být všichni, již byli odsouzeni za porušení zákona o ochraně německé krve a cti, bezpodmínečně posláni do koncentračních táborů, ihned poté, co si svůj trest vykonají ve vězení. Dostupné z: Srov. BURLEIGH, Michael a Wolfgang WIPPERMANN. *Rasistický stát: Německo 1933 - 1945*. Praha: Columbus, spol. s.r.o., 2010, s. 90

⁹⁸ Srov. BURLEIGH, Michael a Wolfgang WIPPERMANN. *Rasistický stát: Německo 1933 - 1945*. Praha: Columbus, spol. s.r.o., 2010, s. 88-90

zákazu přístupu na plavecké stadiony odsouvaly Židy z veřejného a politického života.⁹⁹

V legislativní praxi se objevovaly zákony, které se svou existencí nesnažily o nic jiného, než ponížit už tolik perzekuované Židy. Zákon o změně příjmení a s ním související vyhláška se bezprostředně týkaly dignity Židů. Vyhláška pocházela ze 14. listopadu 1938 a vztahovala se na Židy, u kterých nevyhovovalo křestní jméno pravidlům o užívání křestních jmen. Ti pak byli nuceni přijmout další křestní jméno „Israel“ v případě muže a „Sarah“ v případě ženy.¹⁰⁰

Mezi vyloženě sarkastické právní ustanovení patří zákon z května roku 1935, který zbavil cizince židovského původu a neárijského původu možnost žádat o německé občanství.¹⁰¹

3.5. Formování antisemitské legislativy (1938-1942)

Vystupňované násilí a nenávist vůči Židům, odstranění Židů ze společenského a hospodářského života, to všechno vedlo k vytvoření takové společenské atmosféry, kde je vše dovoleno a ve které se legitimizovalo násilí proti člověku. Nicméně v průběhu války se situace mnohonásobně zhoršila.

Židovská pomsta z rukou Hershela Grynszpana, který smrtelně střelbou zranil sekretáře Ernsta von Ratha, jenž pracoval na pařížském velvyslanectví, se stala pro šéfa německé propagandy Goebbelse vynikající záminkou pro rozpoutání pogromu. V noci z 9. na 10. listopadu nedošlo pouze ke zničení sedmi tisíc obchodů a rozbití oken, ale i k likvidaci prakticky všech synagog a šestadvacet tisíc lidí se dostalo do koncentračních táborů a devadesát osob zahynulo. Zmiňovaná „odplata“ nespočívala pouze v potrestání kolektivu za zahynutí von Ratha, ale dokazuje i v absolutní přijetí rasistické doktríny. Realizace „Křišťálové noci“ znamenala „příznivé morální klima“ pro nacistické zákonodárce, poněvadž podle jejich slov mohli reagovat na „přání lidu“ a vytvořit ještě tvrdší podmínky pro už dost trpící židovské obyvatelstvo,¹⁰² a proto v té době došlo k totálnímu vyvlastnění židovského majetku. Židé byli označeni titulem „persona non

⁹⁹ Srov. tamtéž, s. 88-90

¹⁰⁰ Srov. MCNAB, Chris. *TŘETÍ ŘÍŠE 1933-1945: Skutečnosti a statistické údaje o Hitlerově Německu*. Praha: Svojtka & Co, s.r.o, s. 141

¹⁰¹ Srov. EVANS, Richard J. *TŘETÍ ŘÍŠE U MOCI*. Praha: Pavel Dobrovský - BETA s.r.o. a Jiří Ševčík, 2009., 437

¹⁰² Srov. BURLEIGH, Michael a Wolfgang WIPPERMANN. *Rasistický stát: Německo 1933 - 1945*. Praha: Columbus, spol. s.r.o., 2010, s. 94-97

grata“, a to nejen v Německu, ale i v ostatních zemích, které je odmítaly přijmout. Dne 12. listopadu roku 1938 se pod vedením Göringa konala konference, která přinesla nové a účelně kruté zákony. V návaznosti na vraždu von Ratha měli Židi zaplatit jako kolektiv milion říšských marek a uhradit veškeré náklady za pogrom, jenž byl na nich spáchán. Následně byly uzákoněny další ekonomické sankce v podobě zákazu práce v několika odvětvích. Židé se museli povinně zbavovat obligací, akcií, šperků a uměleckých děl, a to pouze ve prospěch státu. Dne 5. prosince 1938 režim svévolně zmenšil penze a v únoru 1939 se Židé museli vzdát všech drahých kovů ve prospěch státu. Fyzická segregace Židů započala v dubnu roku 1939, kdy bylo Židům nakázáno, že nesmějí odmítnout nabídku ubytování a musejí přijmout jakýkoliv podnájem, který jim místní úřad nabídl, čímž se začala vytvářet ghetta.¹⁰³ Dne 24. ledna roku 1939 obdržel Heydrich od Hitlera pověření, že musí dovést řešení „židovské otázky“ k dostatečným závěrům a že je na čase vystěhování nebo evakuace v návaznosti na aktuální poměry, čímž se stal Reinhard Heydrich, kromě svých dalších funkcí jako šéf bezpečnostní policie, bezpečnostní služby a následně i šéf Hlavního úřadu říšské bezpečnosti, i odpovědnou figurou v přípravě „konečného řešení“. Dne 4. července roku 1939 bylo zřízeno „Říšské sdružení Židů v Německu“ jako reakce na ubývající židovskou minoritu z důvodu emigrace a samotný vznik sdružení znamenal další vynucenou organizaci pro už tolik izolované Židy.¹⁰⁴

Židé dále později nesměli vstoupit do určitých částí města v Berlíně a nakonec jim bylo 1. dubna roku 1939 zakázáno i vycházení. Na základě tohoto zákazu nemohli vyjít na ulici mezi desátou hodinou večer a šestou ráno a rovněž neměli dovoleno vlastnit rádiové přijímače, čímž zůstali zcela odtrženi od světa. Další navazující opatření, která byla tvořena kvůli „nálepce vnitřního nepřítele“, zakazovala Židům vlastnit řidičské průkazy k 3. prosinci roku 1939 a počátkem války s Ruskem, 1. září 1941 se uskutečnily další vlny židovských perzekucí a bylo zavedeno nošení „hvězdy“, aby „národní soudruzi“ okamžitě poznali, kdo je Žid a kdo ne.¹⁰⁵

Je nápadné, kolik nařízení a opatření se v té době uskutečnilo a to je ostatně i důkazem, že onen počet je výsledkem velkých ambicí, kariérismu a rivalství byrokratů, kteří nesli odpovědnost za zákony a vyhlášky na ministerstvech a ve stranických

¹⁰³ Srov. tamtéž, s. 97-98

¹⁰⁴ Srov. KRYL, Miroslav. *Rasismus, antisemitismus, holocaust*. Brno: Doplněk, 2011., s. 147

¹⁰⁵ Srov. BURLEIGH, Michael a Wolfgang WIPPERMANN. *Rasistický stát: Německo 1933 - 1945*. Praha: Columbus, spol. s.r.o., 2010, s. 97-99

výborech. Je nemožné nepostřehnout jistou brutalitu, s kterou zákonodárci vymýšleli nové zákony a zároveň se drželi v naprosté ideologické shodě s „učením“ Alfreda Rosenberga a Adolfa Hitlera. Židé byli zbaveni veškerých práv, izolováni a byrokratické mechanismy, tolik potřebné pro tento druh politiky, byly velmi efektivní, ale válka dokázala posunout morální hranice ještě dále.¹⁰⁶

3.5.1. Důvody „konečného řešení židovské otázky“

Rasová politika nacistického Německa byla silně spjata s dobyvačnou válkou o „životní prostor“, což znamenalo těsné spojení vyhlazovací protizidovské politiky s možnostmi válečného tažení. Válka proti Sovětskému svazu tuto možnost poskytovala. Vyhlazovací politika vůči Židům už de facto začala přepadením Polska 1. září roku 1939 a následným „etnickým sjednocováním“ v „nacionálně-politickém smyslu“, jak tento proces nazývali pachatelé a organizátoři, a už v zimě mezi lety 1939/1940 probíhalo systematické vyhánění Židů a Poláků ze západní oblasti Polska do tzv. Generálního gouvernementu. Okupací Polska se dostaly do nacistického područí další dva miliony Židů a již zmíněný Generální gouvernement se nakonec stal cílem židovských transportů z Německa, Rakouska, Protektorátu Čechy a Morava a uvedených anektovaných území.¹⁰⁷ Válka umocnila nacistickou paranoii v procesu „hledání vnitřního nepřítele“, což umožnilo používat extrémních řešení, aniž by vyvolalo reakci v zahraničí. „Mezinárodní rasová válka“ zvětšila rozsah řešení „židovské otázky“, jelikož se pod nacistickou tyranii dostávalo čím dál více Židů.¹⁰⁸

Ptáme-li se po důvodu vyústění perzekuce Židů až k masovému vyvražďování, můžeme se odvolat na zpřetrhání informačních zdrojů mezi Německem a ostatními státy během války a samozřejmě k nacistickým představitelům jako např. Göringovi, který dne 12. listopadu roku 1938 mluvil o potřebě definitivního zúčtování se Židy.¹⁰⁹

Mnohem tvrdší rétoriku však zvolil samotný Hitler, který se nechal slyšet, že *„pokud se světoví židovští finančníci působilí jak v Evropě, tak mimo její území znovu zavlečou celé národy opět do války, potom výsledkem nebude bolševizace světa a s ní vítězství*

¹⁰⁶ Srov. tamtéž, s. 99-100

¹⁰⁷ Srov. KRYL, Miroslav. *Rasismus, antisemitismus, holocaust*. Brno: Doplněk, 2011, s. 148

¹⁰⁸ Srov. BURLEIGH, Michael a Wolfgang WIPPERMANN. *Rasistický stát: Německo 1933 - 1945*. Praha: Columbus, spol. s.r.o., 2010, s. 103

¹⁰⁹ Srov. tamtéž, s. 103

*Židů, ale jejich vyhlazení z území celé Evropy!*¹¹⁰

3.5.2. Realizace „konečného řešení židovské otázky“

Na výroky německých představitelů reagovaly úřady s novými plány týkající se emigrace Židů, což podle mnohých historiků znamenalo, že úřady pokládaly Hitlerovu výhrůžku za pouhou metaforu, čili neměly potenciál k uvedení do praxe.¹¹¹ V roce 1940 sestavili úředníci z Ministerstva zahraničních věcí a RSHA plán na přesídlení Židů na Madagaskar pod záštitou místodržícího SS. V březnu roku 1940 přijal Hitler plán na „židovskou rezervaci“ v Polsku, ale tyto návrhy nikdy nepředstavovaly „konečné řešení“. 4. října roku 1939 vyhlásil Hitler amnestii, na kterou následně navázalo nařízení, na jehož základě nespádaly jednotky SS pod říšskou armádu, čímž bylo legitimizováno beztrestné vyvražďování Židů a ostatních etnik na válečném území. Následovalo vůdcovo nařízení „vyčistit veškeré okupované ruské území od Židů“. Toto povolení znamenalo 2,2 milionu mrtvých, které zabila komanda SS pomocí zastřelení a plynu z technologie z programu „eutanazie“, anebo jakýmkoliv jiným způsobem, jelikož komanda nebrala ohled na věk ani pohlaví.¹¹²

Dne 31. 7. 1941 pověřil Göring Heydricha, aby připravil technické, organizační a materiální zázemí pro „konečné řešení židovské otázky“. O vedoucí úloze SS a byrokratické koordinaci pro „realizaci konečného řešení“ se dohodli účastníci konference ve Wannse, kde byli přítomni zástupci klíčových ministerstev, General gouvernementu, říšského kancléřství a několika výborů SS. Všichni přítomní odsouhlasili vůdčí roli SS a veškeré Heydrichovy návrhy a sami přidali několik „zlepšení“ na efektivnější „likvidaci“ evropských Židů.¹¹³ Konference ve Wannsee tedy nepředstavovala zahájení „konečného řešení“, jelikož to už probíhalo od roku 1941, kdy došlo k vyvražďovacím transportům v Rize, Omsku a Chelmnu, ale měla spíše posunout „židovskou věc“ do další etapy.¹¹⁴ Neznamenal přelom v průběhu „konečného řešení židovské otázky“, ale spíše ujednala hladkou spolupráci říšských úřadů za účelem „očistění“ Evropy od Židů „s praktickou

¹¹⁰ Tamtéž, s. 103

¹¹¹ Srov. tamtéž, s. 103

¹¹² Srov. tamtéž, s. 104-105

¹¹³ Srov. BURLEIGH, Michael a Wolfgang WIPPERMANN. *Rasistický stát: Německo 1933 - 1945*. Praha: Columbus, spol. s.r.o., 2010, s. 106

¹¹⁴ Srov. tamtéž, s. 107

efektivnosti“.¹¹⁵

Po „zefektivnění hromadného vyvražďování“ nastala fáze „přímé realizace“, které se v této bakalářské práci už věnovat nebudeme, protože ta už byla za hranicí právní tradice a postrádala jakýkoliv rasový vývoj.

4. Otázka viny: kolektivní stigma

V této kapitole se ocitáme, abychom poukázali a spolu s Jaspersem řešili otázky plynoucí po konci druhé světové války z úst světové veřejnosti o kolektivní vině Němců, které se ukázaly být pro Jasperse natolik naléhavé, že se na ně pokoušel odpovědět ve své knize „Otázky viny“ z roku 1946.¹¹⁶ Jaspersovo dílo je ukázkou rozháranosti německé duše, která se pokouší zhojit své rány, aby mohla pokračovat v přirozeném směřování a v účtě k sobě sama. Autorovo dílo je návodem či příručkou k introspekci vlastního já, které bylo nuceno se vypořádat s minulostí a přiznat si vlastní vinu za činy, které Němci pod nálepkou národního socialismu vykonali. Kolektivní stigma je nesmazatelné, a přesto bylo pro Němce bezpodmínečně nutné vyrovnat se s vlastní minulostí a otevřít se společnému dialogu.

V podkapitole „Otázka viny a její důsledky“ si představíme metodologii Karla Jasperse a důsledky pro lidskou osobu, které z ní vycházejí. Jaspersova nauka o vině bude pokračovat podkapitolou „Právo, násilí a milost mezi vítězem a poraženým“, kde se seznámíme s rolí násilí mezi lidmi, definujeme si právo podle autora a přiblížíme akt milosti, jenž poukáže na vnímání osudu Němců v pojmech slitování a práva v očích vítězů druhé světové války. Dále se budeme věnovat podkapitole, ve které se zaměříme na „Morální aspekty soudu“ s rozdělením žaloby a zamyslíme se nad kolektivní vinou Němců, zdali je akceptovatelná či nikoliv a uvedeme Jaspersovu obhajobu Němců, ve které vymežíme možnosti, jak se mohou bránit, do jaké míry mají na svou obhajobu právo, a úplným závěrem upozorníme na možnost společné viny, která přesahuje pojem vítěz a poražený.

Prostřednictvím těchto závěrů budeme využívat filozofickou teorii Karla Jasperse jako

¹¹⁵ Srov. KONFERENCE VE WANNSEE (1942). In: *Holocaust.cz* [online]. 2012 [cit. 2015-03-04]. Dostupné z: <http://www2.holocaust.cz/cz2/history/events/wannsee>

¹¹⁶ Pozn. autora: Jsme si vědomi, že v knize Karla Jasperse otevřeně nezazní téma otevřené genocidy Židů, ale o to více je pro nás podstatné, že se autor hlásí k zodpovědnosti za jejich osudy. Dostupné z: Srov. BURDA, František. *O násilí v kultuře: Girardovská reflexe*. Ostrava: MORAVAPRESS, s.r.o., 2013, s. 70

nástroj pro pohlížení na vývoj rasové teorie v nacistickém Německu a závěrem bakalářské práce poukážeme na perspektivy, jež kombinují “Otázku viny” s transkulturní komunikací.

4.1. Otázka viny a její důsledky

Jaspers stanovuje čtyři pojmy viny, které jsou středobodem jeho uvažování o kolektivní vině Němců. Jaspers rozlišuje: 1) kriminální vinu; spáchané zločiny spočívají v objektivně prokázané vině, již dokazují zákony, kde jedinou instancí je soud, který zjišťuje skutkovou podstatu a aplikuje zákony. 2) politickou vinu; opírá se o činy státníků a o příslušnost k určitému státu, se kterým člověk nese následky za činy, a které stát vykoná, jehož moci je jeho občan podřízen a díky němuž je mu umožněn život v řádu, který stát reprezentuje, a proto všichni občané státu zodpovídají za to, jakou mají vládu. Jedinou instancí je vítězova moc a vůle ve vnitřní i zahraniční politice. Hlavním kritériem je vítězův úspěch a ke zmírnění zvěře a násilí dochází pouze díky politické chytrosti, která musí počítat s dalšími důsledky v souvislosti s uznáváním norem, které platí s přirozeným a mezinárodním právem. 3) morální vinu, kdy je jedinec morálně zodpovědný za všechny činy, i za politické a vojenské, které vykonává. Nikdy neplatí, že „rozkaz je rozkaz“. Stejně tak jako zločin zůstává zločinem, i když je rozkázán, je i každý čin podřízen morálním kritériím. Instancí je dotyčného svědomí, anebo upřímný zájem bližního a milujícího člověka, jenž má zájem o jedincovu duši. 4) metafyzickou vinu, která spoléhá na existenci solidarity mezi lidmi jakožto lidmi. V jejím důsledku je každý člověk spoluzodpovědný za všechnu nespravedlnost a bezpráví na světě a zvláště za zločiny, k nimž dochází s jeho vědomím nebo s přítomností. Pokud člověk neučinil všechno, co mohl, aby zabránil zlovůli, tak je vinen spoluúčastí. Zdalí člověk nenasadil život, aby zabránil vraždění druhých, a jen přihlížel, je spoluvinen, ale nelze jeho vinu morálně, politicky a právně postihnout. Žije-li jedinec, když se stalo takové příkoří, znamená to pro něj nesmazatelnou vinu.¹¹⁷ Tato bezpodmínečnost není vlastní solidaritě všech lidí, ani dokonce solidaritě menších skupin, ale omezuje se pouze na nejužší lidský svazek. A v tom je základ viny všech, i Němců, přičemž instancí je Bůh, který je jediný skutečný soudce.¹¹⁸ Metafyzickou vinu si uvědomují lidé, kteří jednou došli k bezpodmínečnosti, a zjistili přitom, že selhávají v tom, že nejsou schopni bezpodmínečného

¹¹⁷ Pozn. autora: podle míry nebezpečí, vydírání nebo teroru platí polehčující okolnosti. Dostupné z: Srov. JASPERS, Karl. *Otázka viny: Příspěvek k německé otázce*. Praha: Mladá fronta, 1991. Edice Váhy svazek 3, s. 7-9

¹¹⁸ Srov. tamtéž, s. 7-9

vztahu ke všem lidem. Zůstává poté stud za cosi neustále přítomného, neuchopitelného, o čemž lze pojednávat jenom všeobecně.¹¹⁹

Jaspers, po základním dělení, shrnuje čtyři body v esenciální souvislosti tak, že *„politická vina sice znamená odpovědnost všech občanů státu za důsledky jednání státu, ne však kriminální a morální vinu každého jednotlivého občana, pokud jde o zločiny spáchané jménem státu. O zločinu může rozhodnout soudce, o politické odpovědnosti vítěz; o morální vině lze vskutku hovořit jen v láskyplném boji lidí navzájem solidárních. Metafyzická vina se snad může vyjevit v konkrétní situaci, v básnickém a filozofickém díle, lze ji však sotva osobně sdělit...“*¹²⁰

Všechny viny spolu navzájem souvisí a každý z pojmů vytváří skutečnosti, které prostupují do ostatních, z čehož plynou důsledky pro zbylé druhy viny. Morální prohřešky jsou však základem poměrů, z nichž vyrůstá zločinná a politická vina, protože dopouštět se nesčetných, i když malých nedbalostí, pohodlností, ospravedlňování bezpráví, nepozorované podpory, podílení se na vytváření veřejné atmosféry, která šíří nejasnost v chápání, co je dobré a co nikoli, to teprve vytváří zlo, jelikož vše má své následky, které se částečně podmiňují v politickém dění a poměrech.¹²¹

Každý člověk je povinen využít svou přirozenou moc v lidském soužití, když morálně nesouhlasí s režimem, ve kterém žije, jelikož zanedbání spolupráce na strukturování mocenských poměrů v boji o moc ve smyslu služby je základ politické viny. Étos politiky je principem státního života, jehož se všichni zúčastňují svým vědomím, věděním, míněním a chtěním - všichni mají společnou odpovědnost. V opačném případě vládní stav odcizení většiny od politiky a státní moc není pocíťována jako vlastní věc.¹²²

4.1.1. Právo, násilí a milost mezi vítězem a poraženým

V době, kdy není člověk blízce konfrontován s válkou, zapomíná, že se mezi lidmi rozhoduje násilím - pokud nedojde ke společné dohodě. Státní řád je pouhým krotitelem, přičemž násilí uvnitř kultury zůstává jako vynucovací právo, nebo navenek jako válka.¹²³ V návaznosti na ono zapomnění se Evropa pokoušela do posledních chvil před světovým konfliktem dodržet mezinárodněprávní uskupení, která měla

¹¹⁹ Srov. tamtéž, s. 7-9

¹²⁰ Tamtéž, s. 8-9

¹²¹ Srov. tamtéž, s. 9

¹²² Srov. tamtéž, s. 10-11

¹²³ Srov. tamtéž, s. 12

platit i ve válce, avšak marně. Jaspers tvrdí, že tam, kde s válkou nastupuje násilí, přestává právo a vítěz rozhoduje o tom, co se posléze stane s poraženým. Platí „vae victis“ a poražený si může vybrat mezi smrtí, nebo snášet vůli vítěze.¹²⁴

Jaspers definuje právo jako výsostnou myšlenku lidí, kteří svůj život opírají o prvopočátek, ve kterém figuruje násilí jako zajišťovací prvek, ale zároveň násilná moc není pro život určující zásadou, protože tam, kde lidé uznávají lidství a respektují člověka jako člověka, dospívají k pochopení lidských práv, jež se opírá o přirozené právo, na které může vítěz i poražený apelovat.¹²⁵ Opravdové právo lze nalézt pouze metodickým postupem a diskuzí, avšak právo, jak ho známe dnes, se může vztahovat jen na vinu ve smyslu zločinu a v politické odpovědnosti, nikdy však na morální a metafyzickou vinu.¹²⁶

V rámci bakalářské práce je pro nás nejpodstatnější návaznost práva k aktu milosti, protože milost omezuje prostor k výkonu práva a ničivého násilí. Význam trestu není jenom v potrestání samém, ale i v tom, že zločinec může svůj trest přijmout jako čest a obrodu. Lidskost je nad právem a ze své podstaty tuší vyšší pravdu, jelikož právo je dílem člověka a lidskost člověka přesahuje, neboť každé lidské společenství je při svém uskutečňování plně nespravedlnosti a nedostatků a navzdory možnému násilí dává vítězi přednost milosti buď proto, že: 1) se mu vyplatí; jelikož poražený může vítězi sloužit. 2) využije velkomyslnosti; neboť ponechání poraženého na živu zachovává míru a nabízí vítězi stupňovaný pocit moci. 3) se vztahuje k všeobecnému lidskému právu; kde vítěz i poražený má svá nezcizitelná práva – právo na život.¹²⁷

4.1.2. Morální aspekty soudu

Obviněný slyší výčitky zvenčí a sám ze sebe. Žaloba zvenčí má smysl, pokud se jedná o politickou vinu a zločin. Takový soud platí právně a politicky, ne však metafyzicky a morálně. Zevnitř člověk reflektuje své morální selhání a metafyzickou křehkost a soudí-li člověk sebe samého, lze se soudit i za politické jednání, zločinné jednání nebo nečinnost. Morálně však můžeme dávat vinu jenom sami sobě. Tvrdíme-li, že je někdo vinen, můžeme ho soudit jenom za činy a způsob chování, nemůžeme však postihnout jedincovo smýšlení.

¹²⁴ Pozn. autora: Poražený dává odjakživa přednost životu jako Hegelův pán a rab. Dostupné z: Srov. JASPERS, Karl. *Otázka viny: Příspěvek k německé otázce*. Praha: Mladá fronta, 1991. Edice Váhy svazek 3, s. 12

¹²⁵ Srov. tamtéž, s. 12

¹²⁶ Srov. tamtéž, s. 12

¹²⁷ Srov. tamtéž, s. 12-13

Posuzujeme-li individuálně, snažíme se motivům a smýšlení přihlížet, ale jen z rámce činů a způsobů chování.¹²⁸

Jaspers se v otázce soudu ptá, v jakém smyslu lze soudit kolektiv a jednotlivce, což je zásadní otázka pro formování německé identity po druhé světové válce. K odpovědnosti je nutné volat všechny příslušníky státu za následky, které vznikly z jednání státu, v němž jsou občany. Tato kolektivní odpovědnost ale neznamená, že lze morálně a metafyzicky obviňovat jednotlivce. Za zločiny mohou být souzeni a potrestáni pouze jednotlivci, podle míry své účasti nebo pouhé příslušnosti, protože i zločinci, kteří se hlásí k celku, který je označován za zločinný, jsou odpovědní z příslušnosti k takovéto skupině. Má-li však člověk jednat morálně, musí vždy posuzovat jen jednotlivce a nikdy ne kolektiv, jelikož nelze morálně obviňovat národ jako celek, protože neexistuje národního charakteru v tom smyslu, aby ho sdílel každý jedinec v národě. Lze vyzorovat mnoho společných rysů jako je jazyk, mravy, obyčeje a původ, nicméně existují lidé, kteří sice hovoří stejnou řečí a vyznávají stejné hodnoty, ale jsou si natolik rozdílní, jako by nepatřili ke stejnému národu. Navzdory stereotypům, které se objevují ve společnosti, není národa jako celku. Typologické pojetí, které zjednodušuje skutečnost při imaginární představě typického Nore, Němce či Balkánce, je nepřijatelné, a to nejen proto, že toto zjednodušení používali nacisté, kteří ono myšlení implementovali pomocí propagandy do hlav Němců, pro které poté neexistovali lidé, ale pouze kolektivy. Státní občanství, kultura, jazyk a společné osudy nejsou ve společném závislém vztahu, ale protínají se, a proto nelze národ učinit individuem. Národ nemůže jednat mravně nebo nemravně, nemůže být zločincem, to dělají pouze individua, která k němu patří a z toho důvodu nemůže být národ souzen v politickém, kriminálním a morálním smyslu. Kolektivní vina národa nemůže existovat stejně, jako nemůže být viníkem kolektiv.¹²⁹

¹²⁸ Srov. tamtéž, s. 14

¹²⁹ Srov. tamtéž, s. 15-16

4.1.3. Etické aspekty soudu a Jaspersova obhajoba Němců

Má-li být někdo obžalován, musí být i soudce, jenž k tomu musí mít právo. Každý, kdo soudí, může být vystaven otázce, zdali má zplnomocnění, z jakých pohnutek, za jakým účelem soudí a v jakém postavení je on a posuzovaný?¹³⁰ V morální a metafyzické perspektivě není nikdo povinen, aby uznával soudcovskou autoritu, protože co je možné v láskyplném prostředí, není povoleno v „odlidsťené“ analýze a stejně tak ani Bůh nemá žádnou instanci zastupující ho na zemi.¹³¹

Pokud se soudí v situaci, kdy je po válce, má vítěz právo, jde-li o posuzování politické odpovědnosti, protože nasadil svůj život. Jaspers se ale v tomto okamžiku ptá, zda je možné, aby před veřejností soudil člověk, který nenasadil život v boji a své svědomí? Odpovídá si, že je rozdíl, zdali soudí člověk, který je vinou poznamenán a kterou sám sdílí, nebo ten, jenž svou vinu nesdílí a prostřednictvím soudu vyjadřuje svou frustraci. Autor obratem dodává, že právo je pouze v prvním případě, jelikož druhý je omezen atributem lásky.¹³²

V politické a kriminální vině má každý občan právo diskutovat o posuzování - pokud užívá jasných pojmů. Míra politické odpovědnosti je u Němců odstupňovaná podle účasti na režimu a podle vůle vítěze, jelikož se mu musí podřídit každý, kdo chtěl zůstat naživu, protože to je smysl toho, že žije.¹³³

Tam, kde je žaloba, by měla být i obhajoba. Možnost obhajoby však záleží na vítězi a poražený je nucen přijmout veškeré následky. Vítěz, jenž soudí Němce, omezuje svou moc v momentě, kdy převede jednání na rovinu práva. Podle Jasperse má německá obhajoba tyto možnosti: 1) obvinění může naléhat na rozlišení; což znamená určit vinu a částečně zprostit obvinění, protože směřování vede k nejasnosti, a ty jsou nutně nespravedlivé. Obhajoba pomocí rozlišování napomáhá spravedlnosti a ruší totalitní myšlení, jelikož se omezují výčitky. 2) obviněný může předložit, srovnat a zdůraznit fakta. 3) obviněný se může hájit přirozeným právem, mezinárodním právem a lidskými právy, ale tato obhajoba má pro Němce svá omezení: a) stát, který porušoval mezinárodní a lidská práva a zároveň i přirozené právo, si nemůže činit nárok na uznání toho, co v době svého vládnutí sám neuznal; b) právo má člověk pouze tehdy, má-li moc za něj bojovat, ale tam, kde je bezmocnost, je možné

¹³⁰ Srov. tamtéž, s. 16

¹³¹ Srov. tamtéž, s. 17

¹³² Srov. tamtéž, s. 17

¹³³ Srov. tamtéž, s. 17

jenom na ideální právo apelovat; c) uznají-li se lidská a přirozená práva, je to díky vůli vítězově a z jeho pochopení ideálů, resp. milosti vůči poraženému v podobě poskytnutého práva; 4) obžalovaný smí poukázat, kde si obžaloba nevede oprávněně; kde je obžaloba používána jako zbraň, která je využita kvůli hospodářským nebo politickým účelům. Směšují se pojmy viny a vyvěrá falešné mínění, aby mohlo dojít k zaplétání morální a metafyzické viny do procesu, kde se obžaloba uchýlila mimo právo - k odplatě. 5) obžalovaný může odmítnout soudce buď proto, že je zaujatý, nebo jde o takovou věc, která nepodléhá člověku, přičemž je potřeba rozlišovat vědomí viny a uznání nějaké instance na světě jako soudce, protože není možné požadovat po odsouzeném lítost a znovuzrození, neboť jde o vnitřní proces, ke kterému může dojít pouze zevnitř, a směřuje-li soudce k apelaci na svědomí obžalovaného, tak tímto jednáním dokazuje, že vítěz není sám od sebe skutečný soudce, jelikož tím je pouze Bůh. 6) obžalovaný může využívat proti-obžaloby; poukazuje-li na činy druhých, které se staly zčásti příčinou zla a které platí u poraženého za zločin, aby upozornil na světové souvislosti, které znamenají společnou vinu.¹³⁴

5. Otázka viny spolutvůrců rasové politiky

V této kapitole uvedeme dva příklady, které svým vlivem, i když často téměř neviditelným, dopomohly k implementaci nacistických zákonů a v realizaci rasově zaměřených činů nacistického Německa, čímž přiblížíme Jaspersovu realitu s vědomím čtenáře, pro kterého je uvažování o německé vině abstraktní záležitostí, protože většinou není sám Němec a také nežil ve stejné době jako Jaspers.

V první podkapitole se budeme věnovat vlivu německých akademiků na rasovou politiku Německé říše, ve které zmíníme jejich spoluvinu a konkrétní neetické činnosti, jimiž se podíleli na nacistických zločinech a na dvou fenoménech demonstrujeme jejich podíl na antisemitismu. V podkapitole třetí kategorie s názvem „Vliv světových mocností na rasovou politiku nacistické říše“ poukážeme na činy a jednání konkrétních akademických autorit a jejich podílu, i když velmi často nepatrného a nediskutovaného, na rasově orientované politice nacistického Německa. Po zmíněné pasáži se budeme zajímat přičiněním akademiků ke vzniku vyhlazovacích táborů, abychom upozornili na dosah jejich nenápadného konání. Následující podkapitola bude spjatá s etickými aspekty nečinnosti, z kterých Jaspers s pokorou

¹³⁴ Srov. tamtéž, s. 18-20

obviňuje světové mocnosti, čímž zformujeme otázku viny v celé své šíři. Se zmiňovanou podkapitolou o vlivu světových mocností a jejich nečinnosti se výrazně pojí Jaspersovo „Varování ostatním národům“, které představí komplexnost problému a upozorní na odpovědnost, kterou ukládají Němci všem, aby nenásledovali jejich nacistický odkaz. V této významné podkapitole poukážeme na komplexnost problému jménem metafyzická vina a na etické aspekty, u kterých zdůrazníme odpovědnost, již museli vítězové druhé světové války přijmout a důsledky, které z vítězství ve druhé světové válce vedly a stále vedou.

5.1. Vliv akademiků na rasovou politiku

Nacistický aparát se z velké části opíral o vědce a akademické pracovníky, kteří dodávali pseudovědecké podklady pro nacistické nehumánní zákony a stejně tak dohlíželi a často i vedli různé státem podporované instituce, které bez emocí rozhodovaly o osudech lidí. Někteří akademici se zapřičinili o implementaci rasové politiky a byli mezi nimi: antropologové, rasoví hygienici, biologové, ekonomové, historikové, sociologové a geografové, kteří společně s nacistickým režimem vytvořili a v tomto případě i podložili koncepční rámec a vědecké oprávnění pro nacistické diskriminační a rasově podložené zákony. Nutno podotknout, že akademiky a vědce nikdo nenutil a mnohdy ani nikdo nežádal. Pro mnohé vědecké disciplíny byl nástup nacistického režimu výrazným zlepšením pracovních podmínek a většina vědců a akademiků mohla spolupráci odmítnout. V každodenní praxi se však nacistické instituce setkávaly s velkým množstvím různých rad a doporučení, které si samy nevyžádaly. Dalo by se říci, že díky pseudovědecky podloženým grafům, diagramům, lístkovým rejstříkům, statistikám, odborným článkům a knihám se nacistická politika setkávala s takovým úspěchem u německého obyvatelstva. Díky těmto podkladům získávala nacistická politika na komplexnosti a věrohodnosti.¹³⁵ Kvůli modernímu sběru dat a demoskopickým metodám výzkumu získal nacistický režim nástroj ke kontrole populace a mohl tak snadněji oddělit „nečisté rasy“ od „německé krve“.¹³⁶

¹³⁵ Srov. BURLEIGH, Michael a Wolfgang WIPPERMANN. *Rasistický stát: Německo 1933 - 1945*. Praha: Columbus, spol. s.r.o., 2010, s. 59-60

¹³⁶ Srov. tamtéž, s. 59-61

5.1.1. Vliv akademiků na přijetí nacistické doktríny obyvatelstvem

Britský velvyslanec sir Horace Rumbold se před nacistickým převratem nechal slyšet, že věří, že vzdělanostní elita národa se nenechá zvíkat nacistickou doktrínou. Tušil však, že „nacistická kultura absolutistické sekulární víry“ dokáže zaujmout nezaměstnané, rolnictvo, drobné podnikatelstvo a mládež obou pohlaví, ale s inteligentní elitou to bude mít Hitler těžší. Sir Rumbold si kladl otázku, jak je možné, že člověk, který nedokončil ani střední vzdělání a který si ani nikdy neudržel stabilní zaměstnání a kromě čtyřleté služby v armádě neměl nic co nabídnout, se rázem stal natolik oblíbeným? Proč by měla intelektuální elita podporovat takového člověka? Odpověď se ukázala jako paradoxní, když tři významní intelektuálové, kteří nebojovali v první světové válce, náhle přijali hitlerovskou doktrínu. Ukázalo se, že silným poutačem je maskulinní politické hnutí, třebaže se podle sira Rumbolda mělo právě toto povrchní pojetí moci stát skrytou obranou proti indoktrinaci. Do roku 1933 se německá inteligence stavěla nacismu zády, v témže roce se ale za Adolfa Hitlera postavili tři známí němečtí intelektuálové té doby: filozof Martin Heidegger, politický teoretik Carl Schmitt a teolog Gerhard Kittel. Tito vzdělanci pomohli nalézt zdroj popularity mezi vysoce vzdělanými Němci a svým dílem se zasadili o Hitlerův post diktátora a svým souhlasem i o nacistický antisemitismus.

Jako uznávání učenci, kteří kdysi nacismus nepodporovali, se těšili mnohem větší prestiže, než staré a okoukané tváře nacismu jako Joseph Goebbels. Na rozdíl od starých tváří nacismu se těšili větší úctě i díky tomu, že už nehlásali vulgární a nekultivovaný rasismus, ale poskytli nové základy „racionálnímu antisemitismu“, který byl do roku 1933 natolik postrádán u vzdělanostní vrstvy. Těžko z dnešní perspektivy chápat, jak se tito akademici mohli poddat nacistické doktríně, ale z pramenů můžeme vyčíst, že před rokem 1933 nejevili tito muži žádné sympatie k antisemitismu nebo k rasové čistotě.¹³⁷ Jedním z hlavních akademických činitelů ve službách nacistického aparátu byl H. F. Günter, jehož antropologické spisy „Rassenkunde des deutschen Volkes“ a „Rassenkunde Europas“ byly stejně jako spisy Alfreda Rosenberga přímo evangeliem nacistického režimu. Autor v nich obhajoval, že nordická rasa, kterou představoval německý národ, je vyvolena vládnout, protože je povahově nejvýbojnější a nejbystřejší.¹³⁸

¹³⁷ Srov. KOONZOVÁ, Claudia. *Svědomy nacizmu*. Praha: Columbus, spol. s.r.o., 2009, s. 62-63

¹³⁸ Srov. WOLF, Josef. *Lidské rasy a rasismus v dějinách a v současnosti: Člověk a jeho svět II*. Praha: Karolinum, 2000, s. 138

„Spojenci nacismu na akademické půdě“ tvoří izolovanou skupinu, která vrhá specifickou vinu na její členy. Příkladem je už zmíněný Martin Heidegger, německý fenomenologický filozof, který tři měsíce po zvolení Hitlera kancléřem přijel za Karlem Jaspersem, jenž v něm zaznamenal vnitřní obrat, když Heidegger kvitoval a obdivoval nově vznikající režim a nového vůdce. Svým přístupem získal Heidegger podíl na kultuře násilí a skýtal hrozbu pro Německo, Židy i Jasperse samého.¹³⁹

5.1.2. Vliv akademiků na vznik vyhlazovacích táborů

Po invazi a následném obsazení Polska byla země rozdělena na anektované západní území a na tzv. Generální gouvernement, což byla oblast středního Polska, kam měli být přesídlení Poláci, aby mohli etničtí Němci obývat západní anektované území, které bylo z ekonomického hlediska významnější. Polovina obyvatel západního anektovaného území měla být vyhnána, a proto dvě významné osobnosti vědy, historik Albert Brackmann a medievalista a etnograf Herman Aubin, společnými silami ve spolupráci s ministerstvy vypracovaly návrh, který byl přetvořen na „Memorandum o východních zemích“ a rozvedly v něm možné alternativy průběhu budoucích hranic Německa na východě.¹⁴⁰

Dr. Theodor Schieder, asistent pověřený sepsáním oficiálního memoranda, v něm zmínil, že usídlení etnických Němců je možné za dvou předpokladů: 1) polská města budou zbavena všech Židů a části Poláků, kteří budou přesunuti do Generálního gouvernementu, 2) pomocí rozdělení půdy se sníží agrární přelidněnost a dojde k intenzifikaci zemědělství; Myšlenka zmíněných osobností vyžadovala přesun obyvatelstva v maximálním rozsahu, vyvlastnění půdy, přesídlení části polského obyvatelstva etc.¹⁴¹ Tento koncept začal být uskutečňován v letech 1940 a 1941, ale vzápětí tyto návrhy selhaly, což je podle Götze Alyho jeden z důvodů, proč došlo k realizaci vyhlazovacích táborů.¹⁴²

V návaznosti na kontroverzní tezi historika Götze Alyho si dovoluujeme poznamenat, že jsme si vědomi, že důvod vzniku vyhlazovacích táborů má patrně komplikovanější důvod, který jsme ostatně popsali výše, ale dovolili jsme si onu tezi předložit, abychom demonstrovali vliv akademiků na nacistický aparát a dokázali jeho význam.

¹³⁹ Srov. KOONZOVÁ, Claudia. *Svědomy nacizmu*. Praha: Columbus, spol. s.r.o., 2009, s. 61

¹⁴⁰ Srov. GÖTZ. *KONEČNÉ ŘEŠENÍ! Přesun národů a vyhlazení evropských židů*. Praha: ARGO, 2006, s. 14-15

¹⁴¹ Srov. tamtéž, s. 14-15

¹⁴² Srov. tamtéž, s. 14-15

Cílem těchto podkapitol bylo poskytnout čtenáři náhled na etická dilemata, kterými museli zmiňovaní lidé projít, a s odstupem času je nutné dodat, že v nich skutečně selhali. Příklad zmiňovaných akademiků dokazuje, že renomované osobnosti, dodnes uznávané za své dílo, spolu-přetvářely nacionálněsocialisticky „světový názor“ v nemilosrdně instrumentalizovaný rozumový systém a prakticky orientované programy.¹⁴³ V souvislosti s politickou vinou zmiňované osobnosti strpěly, aby se v Německu hitlerovský režim uskutečnil a samy mu dopomáhaly, a proto jsou za jeho činy odpovědné.¹⁴⁴ Na rozdíl od bojových jednotek nebo sadistů, kteří pracovali v koncentračních táborech či táborech smrti, byli tito nenápadní posluhovači režimu přesunuti po válce zpět do svého akademického prostředí, profesního a veřejného života. Výjimku tvořili čelní představitelé zločinných institucí, které Spojenci museli potrestat.¹⁴⁵

5.2. Vliv světových mocností na formování nacismu

V bakalářské práci jsme se momentálně dostali do konečné etapy, ve které si už můžeme dovolit, po pečlivém vymezení metodologie, formaci rasového vývoje v nacistickém Německu a prokázání vlivu německých akademiků na rasovou teorii, pojmenovat chyby světových mocností a „těch druhých“, jež svou nečinností a blahobytem pomáhaly spoluvytvářet politiku nacistické říše. Nutno poznamenat, že připomínat vinu druhých neznamena obhajovat Němce, jelikož tím primárně upozorňujeme na starost o celé lidstvo, které si po druhé světové válce, doufáme, uvědomilo i díky technologickému pokroku, jak jsme propojeni, nuceni spolu jednat a že tvoříme jeden celek, protože všichni jsme lidé.¹⁴⁶

Němci si v rámci vlastní introspekce směli a zároveň museli ujasnit, že v důsledku chování druhých, v jejich vnitřních a vnějších pohnutkách, jim jednání „těch ostatních“ ztížilo situaci. Mluvíme-li o vině světových mocností, které umožnily svým chováním osudné události, jedná se o politickou vinu, ale není možné zapomínat, že vina „těch druhých“ leží v jiné rovině než Hitlerovy zločiny.

¹⁴³ Srov. tamtéž, s. 14-15

¹⁴⁴ Srov. JASPERS, Karl. *Otázka viny: Příspěvek k německé otázce*. Praha: Mladá fronta, 1991. Edice Váhy svazek 3, s. 24-36

¹⁴⁵ Srov. BURLEIGH, Michael a Wolfgang WIPPERMANN. *Rasistický stát: Německo 1933 - 1945*. Praha: Columbus, spol. s r.o., 2010, s. 59-61

¹⁴⁶ Srov. JASPERS, Karl. *Otázka viny: Příspěvek k německé otázce*. Praha: Mladá fronta, 1991. Edice Váhy svazek 3, s. 54-70

Významnými hráči na evropském poli po roce 1918 byly především Anglie, Francie a USA a v jejich rukou spočíval chod dějin. Tyto velmoci měly přijmout svou odpovědnost, ale utekly před ní, a proto je jim vlastní dějinná vina. Není tedy správné, aby se vítěz v období zdánlivého míru stáhl do své ulity a jenom přihlížel, co se děje ve světě. Nepoužití moci, které mocnosti nabyly po první světové válce, a tiché přitakávání, pouhé papírové obviňování je důkazem, že utekly před svou úlohou, a proto lze vítězným mocnostem vyčítat toto jednání, avšak tato výčitka v žádném případě nezprošťuje Němce viny. Máme-li se vyjadřovat na příkladu, je nejlepší se odvolat na Versailleskou mírovou smlouvu s jejími důsledky a na vinu mocností, které dopustily, aby se Německo dostalo do stavu, ve kterém mohl vzniknout sociální nacionalismus. Zdánlivá vina se ale nevztahuje pouze na mocnosti Dohody v návaznosti na Versailleskou smlouvu, ale i na první akty násilí, kterým mocnosti přihlížely, a tím nacistům dodávaly legitimitu. Příkladem může být v roce 1935 habešské válečné Mussoliniho tažení, kdy Společnost národů dopustila, aby Mussolini vytvořil precedens, ve kterém vítězné mocnosti přehlížely násilí, a nic navzdory neudělaly. I přes italský válečný počín mohly mocnosti využít Mussoliniho postoje k Hitlerovi, který v roce 1934 pronesl výstražnou řeč proti německému vůdci, který plánoval anšlus Rakouska, ale i přesto se Společnost národů nedokázala adekvátně vyjádřit, což způsobilo následné spolčení Hitlera s Mussolinim. K tomu je ale nutné dodat, že nikdo neví, jaké následky by přinesla jiná rozhodnutí a zdali je oprávněné vyčítat Spojeným národům, že byla jejich politika morální, což mimochodem Německo za války podsouvalo Anglii jako slabost, když chtěla mír. Mocnosti se snažily využít všech možností k jeho zachování a byly připraveny válčit pouze v naprosto bezvýchodné situaci.¹⁴⁷

Nezbývá nic jiného, než se ptát, zdali mohly vítězné mocnosti zasáhnout, když byly svědky antisemitské diskriminace, systematického vylučování Židů ze společnosti, násilného nabádání k emigraci a částečně svědky fyzické likvidace? Na tuto otázku odpovídá Karl Jaspers oklikou, když píše, že neexistuje jen občanská, ale i evropská a světová solidarita a že odpovědnost za přihlížení lidskému utrpení je patrná u státních příslušníků až po lidstvo samotné.¹⁴⁸

¹⁴⁷ Srov. tamtéž, s. 61-67

¹⁴⁸ Srov. tamtéž, s. 61-67

At' oprávněně či neoprávněně doufali někteří Němci spolu s Jaspersem v evropskou solidaritu, když se „dveře německé káznice zamkly a otevření bylo možné pouze z venku“. Němci v té době netušili, jaké činy se chystají, ale nechávali zlověstné politice volné ruce. Stejně tak v průběhu vývoje nevěděli, jaké krutosti se dějí v koncentračních táborech, i když registrovali jejich existenci. Můžeme tedy mluvit o politické vině Němců, kteří dopustili vládu nacistů a poté doufali, že evropský řád státní zločiny nepřipustí.¹⁴⁹ Podle Jasperse nebyl nikdy německý antisemitismus národní akcí a vždy se týkal pouze některých Němců - vymezené skupiny - která byla schopna jednat pouze na „rozkaz“ nebo povolení. Pogromy nebyly rovněž záležitostmi všech Němců a stejně tak krutosti vůči Židům, jelikož „masy národa mlčely“ a stahovaly se do ústraní a pokud jednaly, tak dávaly pouze slabý výraz svému nesouhlasu.¹⁵⁰

V této části si znovu dopomůžeme příkladem: Autor v knize uvádí vlastní zkušenost po své emigraci, když v roce 1933 s přítelem debatovali nad možností brzkého vpádu západních mocností a o to více byli zdrceni, když se dozvěděli o vatikánském konkordátu s Hitlerem, který vedl sám papež v roce 1933, jenž představoval nesmírně prestižní zisk pro Hitlera, načež v nepřímé návaznosti uznaly všechny státy hitlerovský režim. Následně v roce 1935, kdy podepsala Anglie námořní pakt s Německem, bylo Jaspersovi jasné, že Anglie nechala Němce napospas Hitlerovi pod příslibem míru. V roce 1936 obsadilo nacistické Německo zpět Porúří a Francie to strpěla. Pomyslným vrcholem bylo uzavření paktu mezi Ruskem a Německem, který umožnil Hitlerovi válku.¹⁵¹ Svět, jenž se dělal hluchým před znatelnými předzvěstmi katastrofy, nese spoluodpovědnost a podle Jasperse by si měl být vědom, že Němci se stali prvními oběťmi nacistické invaze, která je přemohla terorem a masovou hypnózou, a že vše, co musely strpět obsazené země, bylo nejprve údělem Němců, kteří byli donuceni nebo svedeni k tomu, aby se stali nástroji dalšího dobývání a tlaku. To z nich samozřejmě nesmývá vinu za věci politické a stále je tu vina, která je vlastní pouze Němcům a tou je paranoická nenávist bez politického smyslu, která šla ruku v ruce s moderními technickými prostředky, jež racionálně prováděly systematické mučení, které se reálně projevilo na perzekuci a fyzické likvidaci Židů.¹⁵²

¹⁴⁹ Srov. tamtéž, s. 63

¹⁵⁰ Srov. tamtéž, s. 66

¹⁵¹ Srov. tamtéž, s. 64

¹⁵² Srov. tamtéž, s. 64-66

5.3. Varování ostatním národům

Jak už jsme si popsali výše, světové mocnosti se spolupodílely, protože nečinně přihlížely. V důsledku této úvahy se můžeme zajímat o společnou vinu všech lidí, ale znovu je nutné opakovat, že takováto úvaha nezmírňuje německou vinu, pokud ji lze takto označit, ale varuje lidstvo jako celek, aby zůstalo ve spojení a nezapomínalo, že jsme především lidmi a až poté příslušníky národů.¹⁵³

Jaspers v knize zdůrazňuje, že by pro svět i Německo bylo nejlepší, kdyby vítězové byli „nesobeckými vládci světa“, chovali se spravedlivě a bez postranních úmyslů. Ti jsou ale stejní lidé jako Němci, stejní lidé jako všichni ostatní a z titulu vítěze na jejich bedra spadá odpovědnost za lidskou budoucnost. Budoucí směřování mocností bylo po konci druhé světové války ústřední otázkou, protože neobyčejně velká moc připadla všem, kteří porazili Německo, čímž získali nejenom kontrolu nad „světovým rozhodováním“, ale i nad samotnými Němci. Jaspers se proto ptá, zdali ostatní národy nebudou dělat stejné chyby jako kdysi Němci?¹⁵⁴

Co by se stalo se světem, kdyby jednoho dne nastala ve Spojených státech stejná diktatura v Hitlerově stylu? Podle Jasperse by tato tragédie znamenala konec naděje pro celé lidstvo na nedohlednou dobu. Zmiňuje, že Němci byli osvobozeni „zvenčí“ a je-li jednou ustanovena diktatura, není možné osvobození „zevnitř“. Bude-li proto někdy dobyt anglosaský svět zevnitř, nebude už žádného osvobození „zvenku“ a svoboda, kterou si vybudovali lidé na Západě, jejíž realizace se uskutečňovala několik generací, bude ztracena. Nastal by opět primitivní despotismus, ale s technickými prostředky a člověk by byl na velmi dlouhou dobu nesvobodný. Osud Německa by proto měl být zkušeností pro všechny, protože Němci nejsou lepší či horší lidé, jsou jedni z nás – jsou lidé, a ti mají všude podobné vlastnosti, jelikož na všech místech světa existují násilníci a zločinní jedinci, kteří se shlukují do skupin a jednají brutálně, a proto se Jasperse zmocňuje starost, aby vítězové nebyli jednou stejní jako za nacistické nadvlády Němci a byli skutečně zodpovědní za budoucí chod věcí a natolik opatrní, aby zabránili dalším neštěstím nebo nevyvolali nové. Odpovědnost vítězů nepatří pouze k jejich národu a k jim samotným, nýbrž k celému lidstvu. Jaspers nenabízí recept, jak být lepšími lidmi nežli kdysi Němci, ale pouze varuje, že nesmí docházet ke krátkozrakosti lidského jednání, které v globalizovaném světě může zaplnit světové mínění. Vzpomeňme v tomto momentě na rasové běsnění v nacistickém Německu a položme si

¹⁵³ Srov. tamtéž, s. 67

¹⁵⁴ Srov. tamtéž, s. 67-68

otázku, co kdyby podobný vývoj probíhal v globálním měřítku?¹⁵⁵

“*Spláčet zlo zlem a obracet se přitom zvláště proti vězňům, ne proti správcům věznic, to by činilo z vítězů zlé lidi a plodilo by nové neštěstí.*”¹⁵⁶ Sledujeme-li ji společnou lidskou vinu až k jejímu prvopočátku, spatřujeme lidství, které na sebe vzalo prostřednictvím Německa strašlivou podobu, ale jasně ukázala, čeho je člověk schopný.¹⁵⁷

Jaspers ve svém díle upozorňuje na vnitřní světový duchovní fenomén, ke kterému dokládá, že v Německu propuklo to, co bylo v celém západním světě známé jako krize ducha - krize víry. To nezmenšuje německou vinu, nýbrž poukazuje na ztrátu působnosti křesťanské a biblické víry, při níž člověk sahá po náhradě.¹⁵⁸ Nacismus systematicky nahrazoval náboženství politickou vírou, když v průběhu třicátých let postupně likvidoval církevní autoritu a sám se vyjevoval jako pseudonáboženská skupina.¹⁵⁹ Proměna společnosti byla v té době vyvolána technikou, způsobem práce a z povahy věci spěla k socialistickým společenským řádům, v nichž se ne-každému dostávalo lidského práva.¹⁶⁰

Ve chvíli, kdy se začalo nerovně zacházet s lidmi a ospravedlňovalo se to jejich rasou, můžeme tvrdit, že se rasismus modernizoval. Důsledkem modernizace je holocaust – nejničivější důsledek nacistického režimu, který byl vyvolán více než jen antisemitismem a společenskou náladou, jak zdůrazňuje sociolog židovského původu Zygmunt Bauman, ale závisel i na moderních byrokratických metodách a důmyslné vyspělé technologii.¹⁶¹ Události druhé světové války a perzekuce Židů proto vyzývá k otázce, jak by se vítězové světového konfliktu měli chovat ke světu, a jak by měli přijímat svou odpovědnost?¹⁶²

Byla by chyba považovat tuto otázku pouze za abstraktní a natolik vzdálenou, jak se některým může jevit, neboť plody druhé světové války sklízíme doteď a varování, které se lidstvu dostalo, nesmí zůstat nevyslyšeno, a proto jsme spolu s Jaspersem uvažovali nad kontinuitou poválečného dění s realitou dnešních zahraničněpolitických výzev.

¹⁵⁵ Srov. tamtéž, s. 68-69

¹⁵⁶ Tamtéž, s. 69

¹⁵⁷ Srov. tamtéž, s. 69

¹⁵⁸ Srov. tamtéž, s. 60-61

¹⁵⁹ Srov. BURLEIGHT, Michael a Robert MALLETT. *RELIGION, POLITICS AND IDEOLOGY IN THE THIRD REICH*. New York: Routledge, 2005, s. 171-184

¹⁶⁰ Srov. tamtéž, s. 60-61

¹⁶¹ Srov. FREDRICKSON, George. *Rasismus: stručná historie*. Praha: Jiří Buchart - BB/art, 2003, s. 82

¹⁶² Srov. JASPERS, Karl. *Otázka viny: Příspěvek k německé otázce*. Praha: Mladá fronta, 1991. Edice Váhy svazek 3, s. 67

6. Otázka viny a transkulturní komunikace

V této závěrečné kapitole se pokusíme splnit poslední cíl bakalářské práce, jelikož nejprve přiblížíme čtenáři proces, který pojmenoval Jaspers jako tzv. „vnitřní projasňování“, aby přiblížil „znovuzrození“ Němců, kteří byli nuceni přijmout svou vinu, aby se mohli posunout dál. Je zajisté otázka, do jaké míry se stala „očista německé duše“ realitou, ale domníváme se, že současné demokratické směřování a problematický vývoj po druhé světové válce zapříčinil, že se Německo stalo opět důvěryhodným mezinárodním partnerem, který nejprve musel vyjít ze sebe a projasnit svou minulost, aby mohl být opět brán jako rovnocenný a důvěryhodný partner. Proto zde budeme zmiňovat proces vnitřního projasňování, jelikož pouze přes uvědomění si vlastní viny a přijmutí všech následků mohlo dojít k „očistě německé duše“.

6.1. Proces vnitřního projasňování a smysl „očisty německé duše“

Vnitřní projasňování, jak termín používá Jaspers, se ukazuje v historické reflexi u národa nebo v osobě jedince. K projasnění národa dochází pouze prostřednictvím projasnění jedince, a proto v komunikaci mezi lidmi, kteří sdílí určitý názor, může dojít k přenesení názoru mezi další účastníky dialogu, již přijmou myšlenku za svou, a může se tak vytvořit sebeuvědomění národa. Zde se však můžeme vymezit proti myšlení v pojmech kolektivů, protože proměna se děje díky jednotlivcům, kteří jsou na sobě nezávislí a mezi nimiž probíhá výměna, a z toho důvodu je sebeuvědomění národa pohyblivé.¹⁶³ Jaspers se věnuje problematizaci očisty, která tkví ve vzájemném obviňování, zavržení sebe sama a vzdoru proti vlastní proměně, odkazování se k jednotlivostem, které nejsou v otázce viny relevantní a v zobecňování viny až dochází k závěru, že morální a metafyzická vina nepřestává a kdo si ji uvědomuje, tak vstupuje do procesu, který je vlastní pouze Němcům.¹⁶⁴

Podle autora měli Němci dvě možnosti: buď přijmout morální a metafyzickou vinu, která se zrcadlí v jejich svědomí a stane se základním rysem německého sebeuvědomění, čímž bude docházet k proměně duše, anebo „němectví“ klesne k lhostejné podobě průměrného žití, které je hluché k transcendentálnímu smyslu bytí. Nedojde-li podle

¹⁶³ Srov. tamtéž, s. 71

¹⁶⁴ Srov. tamtéž, s. 75-83

Jasperse k proměně, zapomenou Němci vznešenost svého umění, básnictví, hudby a filozofie a stejně tak zapomenou i ostatní národy a Němci přestanou být takovými, kterými v dobrém smyslu byli, ale přijmou-li Němci svou vinu, poté budou moci nastoupit na cestu očisty postupné proměny, která znamená nejprve nápravu.¹⁶⁵

Smysl očisty německé duše je v obnově politické svobody, je to vnitřní proces, který způsobí, že se politická svoboda Němců, jednotlivců, příslušníků národa, zjeví ve společné odpovědnosti za politiku státu. Prostřednictvím vědomí viny, která se stane podstatou německé identity, se stane jakýkoliv křivý útok na německou dignitu povrchovou záležitostí, neboť veškeré a nespravedlivé obvinění budou brát Němci s klidem, jelikož jejich duše dojde proměny a tehdejší pýcha a vzdor zmizí, ale bolest za reálnou vinu přetrvá. Údělem všech Němců je, že si zachovají pokoru a míru vlastní viny.¹⁶⁶

6.2. Otázka viny v transkulturní perspektivě

Nyní jsme se dostali do samotného závěru bakalářské práce, kde se dotkneme celkového využití knihy „Otázka viny“ Karla Jasperse pro obor Transkulturní komunikace. Postupným rozkrýváním vlivu akademiků a vlivu světových mocností na rasovou politiku nacistické říše jsme došli k následujícím závěrům:

Otevření se světu, analýza vlastní minulosti a přiznání si viny je předpokladem k pozitivnímu vztahování se k vlastní proměně, a právě toto zjištění a vyjití ze sebe je podle odpovědi na výzkumnou otázku důkazem, že odpuštění je podmínkou pro smysluplný transkulturní dialog. Navzdory hrůzám druhé světové války, perzekuci židů a vyvážení německého národa nad ostatními se postupem času podařilo zapojit Německo a německé obyvatele do dialogu. Hrůzy, jež německý národ vykonal, jsou stále připomínány, a to především samotnými Němci, což z nich nesmývá vinu, ale spíše celé lidské civilizaci a jim samotným ukazuje, čeho je člověk schopen, opustí-li od své lidskosti.

Bylo by nešťastné, kdyby se „otázka dědičného hříchu“ stala něčím, co by umožňovalo vyhýbat se německé vině v tématu rasové politiky.¹⁶⁷ A stejně tak, kdyby se lidé i v dnešní době, sedmdesát let po druhé světové válce dívali na Němce jako na zavrženíhodné

¹⁶⁵ Srov. tamtéž, s. 75-86

¹⁶⁶ Srov. tamtéž, s. 85-89

¹⁶⁷ Srov. JASPERS, Karl. *Otázka viny: Příspěvek k německé otázce*. Praha: Mladá fronta, 1991. Edice Váhy svazek 3, s. 7-8

lidi, a proto není náhodou, že se v této práci tak často ptáme po vině Němců, německých akademiků, světových mocností a zmiňujeme německou očistu. Jsme si totiž vědomi, že pro uskutečnění transkulturního dialogu je jednou z největších překážek uvědomění si vlastní viny a odpuštění druhým, protože pomocí přijmutí odpovědnosti za vinu svého národa a stejně tak i svou, můžeme prostřednictvím aktu milosti započít hledání společného dialogu. Každý národ i každý jedinec si totiž životem nese větší či menší vinu a nebudeme-li si odpouštět, zabředneme do dalších násilných cyklů, které vzdalují člověka svého lidství.

Shrneme-li toto stanovisko, tak odpuštění a přijmutí vlastní viny je předpokladem pro uskutečnění smysluplného transkulturního dialogu, který bude skutečný.

Závěr

V bakalářské práci jsme se zabývali vývojem rasové teorie v nacistickém Německu a soustředili se o co nejucelenější pohled, který jsme čtenáři nabídli v dobovém kontextu, aby bylo vždy zcela jasné, za jakých okolností se vývojové zvraty uskutečnily. Bakalářská práce byla rozdělena do dvou pomyslných oddílů, které oddělovaly příčiny a důvody vzniku rasové teorie, kterou později přijmuli nacisté, a na druhý oddíl, jenž reprezentoval samotný vývoj rasové teorie v nacistickém Německu s filozoficko-etickým náhledem viny Němců a jejich budoucího směřování ve všelidském společenství a ve vztahu k sobě samým.

Prostřednictvím kompilace jsme se nejprve dopracovali k prvnímu cíli bakalářské práce, když jsme čtenáři předložili inspirátory, kteří určitou měrou formovali nacistické uvažování o rase, které bylo následně konceptualizováno Alfredem Rosenbergem. V návaznosti na toto zjištění jsme pátrali po příčinách přijetí nacistické doktríny německým obyvatelstvem a odkrývali kořeny zvýšených antisemitských nenávislných nálad po první světové válce, abychom naplnili cíl, který jsme si určili. Dovolujeme si tvrdit, že jsme vytyčený cíl splnili, jelikož čtenář získal povědomí o spletitém vzniku moderního rasismu a pochopil německou společenskou náladu před prahem druhé světové války. Dosažený cíl znamenal plynulý přechod do druhého oddílu bakalářské práce.

V druhé části práce jsme začali uskutečňovat druhý cíl, ve kterém jsme si vytyčili zmapování nacistické protižidovské legislativy, která přímo souvisí s tématem bakalářské práce, a poukázali jsme na etické selhání některých německých akademiků, kteří se nechali zlákat novou politickou vírou jménem nacismus a následně participovali na vývoji nacistické rasové teorie. K dosažení tohoto cíle jsme systematicky odhalovali legislativní kroky nacistů v kontextu doby a následně jsme se soustředili na vliv německých akademiků v přijetí nacistické doktríny obyvatelstvem a jejich další spoluúčasti na brutálním nacistickém režimu. Z toho titulu jsme splnili další cíl bakalářské práce, protože jsme zmapovali antisemitské legislativní kroky a poukázali na spolutvůrce, kteří se podíleli na židovské perzekuci, čímž jsme dostáli i názvu bakalářské práce.

Poslední cíl, který jsme si zadali, je současně i výzkumnou otázkou, jež zní: Je přijetí a odpuštění viny podmínkou pro uskutečnění transkulturního dialogu? Abychom si na výzkumnou otázku mohli odpovědět, vysvětlili jsme si Jaspersovo rozdělení viny a primární záměr jeho eticko-filozofické úvahy, již jsme úmyslně vložili před kapitolu, v které se

zabýváme vlivem německých akademiků, jelikož jsme měli v úmyslu upozornit čtenáře na eticko-filozofická dilemata, jež s sebou přinášel vliv akademiků na nacistický režim. Tento krok přinesl kritický náhled čtenáře na vinu německých akademiků a otevřel prostor pro stejně kritický pohled na vliv světových mocností a jejich podílu na formování nacistického Německa, jelikož přiměl čtenáře ke zkoumání problému viny Němců z jiného pohledu. Pro splnění výzkumné otázky bylo nutností se zaměřit na propojení otázky viny s transkulturní perspektivou, a proto jsme se věnovali „očistě německé duše“ z důvodu budoucího směřování Němců v úctě k sobě a k „německému údělu“, abychom si definovali odpověď na výzkumnou otázku. V naší úvaze jsme došli k závěru, že odpuštění a přijetí vlastní viny je předpokladem pro uskutečnění smysluplného transkulturního dialogu. Kniha Karla Jasperse se vztahuje k transkulturní komunikaci díky svému záměru zabývat se vlastní vinou, aby člověk došel odpuštění, které musí nejprve vycházet z vlastní pokory. Přiznáváme však, že naše zjištění lze definovat jako postulát, který by bylo vhodné hlouběji prozkoumat, a proto považujeme výzkumnou otázku za nesplněnou.

Bibliografie

1. "Arisierung". In: *Deutsche Friedensgesellschaft - Vereinigte KriegsdienstgegnerInnen Gruppe Darmstadt* [online]. 2015 [cit. 2015-03-04]. Dostupné z: http://www.dfg-vk-darmstadt.de/Lexikon_Auflage_2/Arisierung.htm
2. BUDIL, Ivo. *Jitro Árijců*. Praha: TRITON, 2009, IBSN 978-80-7387-274-8
3. BUDIL, Ivo. Panoráma biologické a sociokulturní antropologie: *Zrození moderní rasové teorie: Život a dílo Victora Courteta*. Brno: NAUMA, 2005, IBSN 80-86258-60-2
4. BURLEIGH, Michael. WIPPERMANN, Wolfgang. *Rasistický stát: Německo 1933 - 1945*. Praha: Columbus, spol. s.r.o., 2010, IBSN 978-80-7249-261-9
5. BURDA, František. *O násilí v kultuře: Girardovská reflexe*. Ostrava: MORAVAPRESS, s.r.o., 2013, IBSN 978-80-87853-01-06
6. CLAYOVÁ, Catrin. LEAPMAN, Michael. *Panská rasa, nacistické Německo a experiment Lebensborn*. Praha: Columbus s. r. o, IBSN 80-85928-43-4
7. ČERNÝ, Václav. *Rasismus, jeho základy a vývoj*. Praha: Votobia, 1995, IBSN 80-85885-69-7
8. DEJMEK, Jiří. MARÉS, Antonie. *ZROD NOVÉ EVROPY: Versailles, St. Germain, Trianon a dotváření poválečného mírového systému*. Praha: Historický ústav, 2011, IBSN 978-80-7286-188-0
9. GOBINEAU, Arthur. *O nerovnosti lidských plemen*. Praha: Orbis, 1942
10. GÖTZ. *KONEČNÉ ŘEŠENÍ: Přesun národů a vyhlazení evropských židů*. Praha: ARGO, 2006, IBSN 80-7203-833-8
11. JIČÍN, Rudolf. Alfred Rosenberg: *Mýtus 20. století (Úvod do díla)*. [Http://deliandiver.org/](http://deliandiver.org/) [online]. 2013 [cit. 2014-09-10]. Dostupné z: <http://deliandiver.org/2013/11/alfred-rosenberg-mytus-20-stoleti-uvod-do-dila.html>
12. EISNER, Pavel. *Mythus XX. století, Alfred Rosenberg a jeho dílo*. Praha: Jos. R. Vilímek 1947
13. ERIKSEN, Thomas Hylland. *ETNICITA A NACIONALISMUS: Antropologické perspektivy*. Praha: SLON, 2012, IBSN 978-80-7419-053-7
14. EVANS, Richard J. *TŘETÍ ŘÍŠE U MOCI*. Praha: Pavel Dobrovský - BETA s.r.o. a Jiří Ševčík, 2009, IBSN 978-80-7306-323-8

15. FREDRICKSON, George. *Rasismus: stručná historie*. Praha: Jiří Buchart - BB/art, 2003, IBSN 80-7341-124-5
16. GELLNER, Ernest. *Nacionalismus*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2003, IBSN 80-7325-023-3
17. JASPERS, Karl. *Otázka viny: Příspěvek k německé otázce*. Praha: Mladá fronta, 1991. Edice Váhy svazek 3, IBSN 80-200-1455-1
18. KEYNES, John Maynard. *EKONOMICKÉ DŮSLEDKY MÍRU*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2004, IBSN 80-7325-043-8
19. KONFERENCE VE WANNSEE (1942). In: *Holocaust.cz* [online]. 2012 [cit. 2015-03-04].
20. KOONZOVÁ, Claudia. *Svědění nacizmu*. Praha: Columbus, spol. s.r.o., 2009, IBSN 978-80-7249-233-6
21. KRYL, Miroslav. *Rasismus, antisemitismus, holocaust*. Brno: Doplněk, 2011, IBSN 978-80-7239-262-9
22. MAYNARD, John. *EKONOMICKÉ DŮSLEDKY MÍRU*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2004, IBSN 80-7325-043-8
23. MCNAB, Chris. *TŘETÍ ŘÍŠE 1933-1945: Skutečnosti a statistické údaje o Hitlerově Německu*. Praha: Svojtka & Co, s.r.o., IBSN 978-80-256-0375-8
24. NORIMBERSKÉ ZÁKONY (1935). In: *Holocaust.cz* [online]. 2011 [cit. 2015-03-05]. Dostupné z: http://www2.holocaust.cz/cz2/history/events/nuremberg_laws
25. PETRÁK, Milan. *SKRYTÁ AUTORITA: Iracionalita a dav v člověku*. Praha: Dybbuk, 2011, IBSN 978-80-7438-053-2
26. *PLATÓN: Ústava*. Praha: OIKOYMENH, 2001
27. The Weimar Republic: The Fragility of Democracy: Treaty of Versailles, text of Article 231, the "War Guilt Clause" (Politics - Treaty of Versailles). In: *FACING HISTORY AND OURSELVES* [online]. 2015 [cit. 2015-03-04]. Dostupné z: <https://www.facinghistory.org/weimar-republic-fragility-democracy/politics/treaty-versailles-text-article-231-war-guilt-clause-politics>
28. *Totalitarismus v teorii a praxi: Rozhovor Jana Cholínského s Ivo T. Budilem* [online]. 2012 [cit. 2015-03-04]. Dostupné z: <http://www.ustrcr.cz/data/pdf/publikace/securitas-imperii/no21/227-247.pdf>
29. REUTH, Ralph. *HITLEROVA NENÁVIST K ŽIDŮM: Kliše a skutečnost*. Praha: Euromedia Group, 2011, IBSN 978-80-249-1519-7

30. WOLF, Josef. *Lidské rasy a rasismus v dějinách a v současnosti: Člověk a jeho svět II*. Praha: Karolinum, 2000, IBSN 80-246-0099-4